

Beriget Mad

- mulighed eller trussel?

Konference afholdt af Teknologirådet.

Resumé og ekspertindlæg fra konference
på Christiansborg den 13. september 2001

TEKNOLOGI-RÅDET

Forord

Europa-Kommissionen arbejder på et direktiv om berigelse af fødevarer, hvilket vil sige fødevarer, der tilsættes vitaminer og mineraler. Direktivets indhold ligger ikke endeligt klart, men vedtages direktivet i den foreløbige udformning, vil det betyde en kraftig liberalisering af de gældende danske fødevareregler. De danske myndigheder har hidtil fastholdt, at mad kun må beriges, hvis der er et ernæringsmæssigt behov hos størstedelen af befolkningen (fx beriges salt med jod for at modvirke skjoldbruskkirtellidelser).

Europa-Kommissionens foreløbige direktivudkast bryder med dette princip, idet man overlader det til fødevarereproducenterne at bestemme hvilke produkter, de vil berige og med hvad. Valgfriheden ventes dog at blive begrænset af en positivliste over de vitaminer og mineraler, der må beriges med. Der fastsættes desuden øvre grænser for den mængde vitaminer og mineraler, der må tilsættes. Grænserne fastsættes af EU.

Teknologirådet ønskede på denne baggrund at starte en debat og afholdt derfor en konference på Christiansborg den 13. september 2001. Konferencen havde til formål at belyse konsekvenserne og ønskværdigheden af en harmonisering og liberalisering af lovgivningen på berigelsesområdet.

Til konferencen var der indkaldt eksperter indenfor områderne ernæring, de administrative og politiske rammer, fødevaremarkedet og forbrugerinteresser. På de følgende sider kan du læse deres skriftlige indlæg samt et resumé og et længere referat af de argumenter og diskussioner, der kom frem på konferencen.

Landstingssalen var fyldt til konferencen, og som ordstyrer Jørgen Højmark Jensen udtrykte det, syntes emnet at rumme en del energi. Vi håber, at denne energi vil skinne igennem på de følgende sider.

God fornøjelse

Ida-Elisabeth Andersen, projektleder
Bjørn Bedsted, projektmedarbejder

Teknologirådet
Oktober 2001

Indhold

Resumé af Jakob Vedelsby.....	4
Referat af Jakob Vedelsby.....	8
Oplægsholdere.....	24
Skriftlige oplæg.....	27
Beriget mad: Er den til gavn for fødevarerindustrien eller forbrugeren?	
Af Tim Lobstein.....	28
Berigelse af fødevarer – skal det EU reguleres?	
Af Knud Østergård.....	30
Ernæringstilstanden i Danmark og EU	
Af Arne Astrup.....	34
Beriget mad – fordele og risici	
Af Albert Flynn.....	37
Beriget mad – Mulighed eller trussel? Ernæring eller politik?	
Af Tage Affertsholt.....	42
Berigede fødevarer	
Af Gitte Gross.....	44
Baggrundsgruppe.....	48
Spørgepanel.....	48
Program.....	49
Deltagerliste.....	51
EU's udkast til direktivforslag.....	56
Teknologirådets udgivelser.....	69

Resumé

Situationen i dag

I Danmark er det myndighederne der vurderer, om der er grund til at berige levnedsmidler med vitaminer og mineraler. Nogle levnedsmidler *skal* beriges – det gælder fx salt og modermælkserstatning – mens andre produkter som fx mel, morgenmadsprodukter og margarine *kan* beriges, hvis producenten ønsker det.

Den danske politik udspringer dels af kostundersøgelser, som viser, at befolkningen generelt får tilstrækkeligt med næringsstoffer gennem den almindelige kost, dels af en begrundet bekymring om, at fri adgang til berigelse kan medføre, at nogle mennesker får så store mængder vitaminer og mineraler at de bliver syge.

EU-kommissionen fremlagde i juli 2000 et foreløbigt udkast til forslag til ”direktiv om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om tilsætning af næringsstoffer til fødevarer”. Samtidig har EU-kommissionen anlagt en retssag mod Danmark, fordi de danske regler hindrer fri samhandel med berigede fødevarer. Der ventes at falde dom i sagen mod Danmark i løbet af 2003.

Situationen efter implementering af direktivet

Vedtages EU-direktivet i den foreliggende udformning, vil det betyde en kraftig liberalisering af den gældende danske fødevarerpolitik på området. De danske myndigheder vil miste kontrollen med hvilke produkter, der må beriges, og med hvilke vitaminer og mineraler, der kan anvendes til fødevarerberigelse.

Man kan få et fingerpeg om konsekvenserne i Danmark af kommende fælles-europæiske regler ved at se på det engelske fødevarermarked, som er blandt de mest liberale i Europa. I England kan industrien tilsætte vitaminer og mineraler til stort set alle former for fødevarer – fx også sodavand og slik. En analyse af de berigede produkter i engelske supermarkeder viser, at tre fjerdedele af disse indeholder fedt, sukker eller salt i så store mængder, at de tilhører en kategori af fødevarer, som fødevarer eksperter er enige om at opfordre forbrugerne til at spise mindre af.

Den engelske fødevarerforsker Tim Lobstein mener, at fødevarerberigelse udgør en reel fare for befolkningssundheden, idet forbrugerne, via sundhedsanprisninger og reklamer, kan få den opfattelse, at berigede produkter er fornuftige alternativer til almindelige, sunde og nærede fødevarer. Han oplyser, at myndighedernes kost anbefalinger drukner i industriens markedsføring, og at der er skabt forvirring i den engelske befolkning om, hvad sunde fødevarer faktisk er. Samtidig peger han på, at de liberale regler for fødevarerberigelse har åbnet for en situation, hvor visse befolkningsgrupper indtager for store mængder af bestemte næringsstoffer og derved udsættes for en potentiel sundhedsrisiko.

Risici og regulering – holdningerne brydes

Danske eksperters vurdering

De danske myndighederne ønsker at beskytte befolkningen mod for store indtag af vitaminer og mineraler. Samtidig ønsker man at undgå, at forbrugerne via reklamer overtales til at købe underlødige, berigede produkter, i stedet for at spise efter de officielle kostråd. De danske regler på området skal ses som en realisering af EU's forsigtighedsprincip i relation til fødevarer. Danske eksperter afviser samstemmende, at der foreligger reel mulighed for at fastsætte sikre øvre grænser og udmønte disse i en generel regulering, som kan eliminere risikoen for overdosering og deraf følgende potentielle skadevirkninger for befolkningen.

Eksperterne mener, at EU-kommissionen, ved at tillade frivillig vitamin- og mineralberigelse, reelt eksperimenterer med store befolkningsgruppers helbred. Samtidig undrer eksperterne sig over, at EU's Videnskabelige Levnedsmiddelkomité ikke i højere grad sætter forbrugersikkerhed i højsædet.

Ernæringsforsker Arne Astrup pointerer, at vitaminer og mineraler har stærke biologiske virkninger på den menneskelige organisme, og at de indebærer en risiko for alvorlige bivirkninger. Kun få vitaminer og mineraler er undersøgt for deres langtidsvirkninger (når de indtages i større mængde end normalt) – og i de tilfælde, hvor dette er sket, er der konstateret fatale skadevirkninger. Han gjorde opmærksom på, at man sandsynligvis aldrig vil opdage eventuelle skadevirkninger ved frivillig berigelse, da eventuelle sundhedsproblemer ikke vil kunne henføres hertil, med mindre der laves kontrollerede undersøgelser.

Astrup understreger, at de eksisterende og fremtidige sundhedsproblemer i befolkningen i vid udstrækning kan henføres til, at vi spiser for meget af en forkert kost og får for lidt motion. Dette kan man ikke rette op på ved at berige maden med vitaminer og mineraler. Danske eksperter opfordrer samlet til, at man i stedet arbejder for at udbrede kostrådene yderligere, men man advarer mod, at dette kan vise sig vanskeligt i en situation, hvor fødevarerindustrien sætter ind med massive kampagner til fordel for berigede fødevarer.

Positiv ekspertvurdering

Albert Flynn, irsk ernæringsforsker og medlem af EU's Videnskabelige Levnedsmiddelkomité, understreger, at forbrugersikkerhed er helt centralt i forslaget til direktivudkast om fødevarerberigelse. Levnedsmiddelkomiteen forestiller sig et system, baseret på videnskabelig risikovurdering, som kan sikre, at forbrugerne beskyttes mod den potentielle risiko for overdosering af vitaminer og mineraler. Systemet bygger på safe upper intake levels for dagligt indtag – det vil sige indtag, som, efter komiteens vurdering, giver et meget højt sikkerhedsniveau for alle befolkningsgrupper. Ud fra disse safe upper intake levels fastsættes maksimum-niveauer for vitamin- og mineralberigelse i forskellige grupper af fødevarer. EU-reglerne baseres bl.a. på erfaringer gjort i EU-lande, som allerede har åbnet for frivillig berigelse. Albert Flynn ser ingen problemer i at fastsætte niveauer for vitaminer og mineraler, som giver høj sikkerhed for alle befolkningsgrupper i EU.

Skulle der herske tvivl om bestemte vitaminer og mineraler, så vil man fra komiteens side ikke medtage disse på positivlisten.

Flynn mener ikke, at der er belæg for at hævde, at vitamin- og mineralindtag, der ligger under safe upper intake level, udgør en sundhedsrisiko for mennesker. Han henviser bl.a. til en irsk undersøgelse, som viser, at langt den største del af befolkningens samlede vitamin- og mineralindtag, fra såvel almindelige som berigede fødevarer samt kosttilskud, ikke oversteg safe upper intake level. Samtidig afviser Flynn, at en liberal berigelsespolitik har som konsekvens, at forbrugerne bliver forvirrede, undlader at følge de almene kostråd og derved får en ringere sundhedstilstand. Tværtimod viser den irske undersøgelse, at mennesker, der indtager berigede fødevarer, er bedre til at efterleve kostrådene, og at de samlet opnår en forbedret ernæringsmæssig tilstand.

Danske forbrugeres holdninger til berigede fødevarer

Forbrugerrådet i Danmark mener, at EU med udkastet til direktivforslag ensidigt varetager fødevarerproducenternes interesser frem for forbrugernes. Og at den egentlige baggrund er, at der er tale om det eneste tilbageværende fødevarerområde med et reelt vækstpotentiale. Man mener, at EU-kommissionens aktiviteter på området er et direkte resultat af fødevarerindustriens massive pres i en årrække. Tilfældig berigelse af tilfældige fødevarer vil i heldigste fald kunne løse nogle enkelte befolkningsgruppers behov for ekstra næring. Men for flertallet vil det indebære en potentiel sundhedsrisiko, mener Forbrugerrådet, fordi doserne af vitaminer og mineraler hurtigt kan overstige de anbefalede grænseværdier.

Forbrugerrådet understreger, at de vigtigste sundhedsproblemer i Danmark ikke kan løses ved at berige fødevarerne. Tværtimod viser undersøgelser fra bl.a. England, at flertallet af de berigede produkter, der sælges her, har et højt indhold af fedt, sukker og salt. Er det den udvikling, som kommer i Danmark, så vil dette føre til, at de massive sundhedsproblemer, som i dag er relateret til danskernes kost, forværres. Forbrugerrådet i Danmark deler holdninger på dette område med de øvrige nordiske forbrugerorganisationer og med flertallet af de europæiske.

Forbrugerundersøgelse

Gallup har for Kellogg's foretaget en forbrugerundersøgelse, som viser, at 65% af danskerne er positive overfor berigede fødevarer. Undersøgelsen gør ikke det store indtryk på Forbrugerrådet, som påpeger, at man får svar som man spørger. Spørger man fx om forbrugerne vil have sundere fødevarer med flere vitaminer og mineraler, så er det givet, at de fleste forbrugere vil svare positivt, mener man i Forbrugerrådet.

Det oplyste og frie forbrugervalg?

EU-kommissionens holdning er, at såfremt berigede produkter ikke udgør en sikkerhedsmæssig risiko, og hvis deres mærkning er korrekt og ikke vildledende, så skal disse produkter være tilgængelige for forbrugerne. Forbrugerne skal således

tilbydes, hvad man betegner som et frit og oplyst valg mellem berigede og almindelige fødevarer.

Repræsentanter for den danske fødevareindustri mener ligeledes, at berigede fødevarer tilbyder en værdifuld valgmulighed for forbrugerne. Man peger bl.a. på, at den danske samfundsmodel bygger på, at borgerne har adgang til at købe de risikofri produkter, som borgerne ønsker at købe. Tage Affertsholt, Seniorpartner i 3A Business Consulting, mener, at fællesregler i EU vil være et farvel til formynderi og et velkommen til den informerede forbrugers frie valg. Forbrugerrådet protesterer – man vil ikke anerkende, at det er at give forbrugerne et reelt og oplyst valg, da den enkelte forbruger ikke har en jordisk chance for at vurdere tilstrækkeligheden af sin egen kost i en situation, hvor der er åbnet for tilfældig berigelse.

Udarbejdet af Jakob Vedelsby

Referat

Baggrund for konferencen

EU-kommissionen fremlagde i juli 2000 et foreløbigt udkast til forslag til ”direktiv om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om tilsætning af næringsstoffer til fødevarer”. Vedtages direktivet i den foreliggende udformning, vil det betyde en kraftig liberalisering af den gældende danske fødevarepolitik på området. De danske myndigheder vil miste kontrollen med hvilke produkter, der beriges, og med hvilke vitaminer og mineraler, der kan anvendes til fødevareberigelse.

Med konferencen ”Beriget mad – mulighed eller trussel?” ønskede Teknologirådet at debattere ønskværdigheden og konsekvenserne af den liberalisering, som EU lægger op til. Debatten tog afsæt i en række oplæg fra danske og udenlandske interessenter på områderne ernæringsvidenskab, politik, fødevareindustri og forbrugerinteresser. Konferencen fandt sted i Landstingssalen i Folketinget den 13. september 2001 i tidsrummet 9.00-15.30.

Velkomst

Sekretariatschef for Teknologirådet, Lars Klüver, bød velkommen til oplægsholderne, journalisterne i spørgepanelet og tilhørerne i den fyldte sal. Han oplyste, at Teknologirådets ihærdige anstrengelser for at få kommissionens ansvarlige på området, Basil Mathioudakis, som oplægsholder, desværre ikke havde båret frugt. Lars Klüver mente, at dette muligvis kunne henføres til, at direktivprocessen er i en tidlig fase, hvorfor man fra EU's side endnu ikke har ønsket at melde ud.

Fødevareberigelse i Danmark

Konferencens ordstyrer, regionschef for Fødevareregion København under Fødevaredirektoratet, Jørgen Højmark Jensen, indledte med at fastslå, at debatten ikke skulle dreje sig om, hvorvidt man i Danmark ønsker berigede fødevarer eller ej. Der finder nemlig allerede vitamin- og mineralberigelse sted – dog i et stærkt begrænset og kontrolleret omfang. Hovedspørgsmålet for konferencen var, understregede han, hvilke færdselsregler, der fremover skal gælde for berigelse i EU.

Han pegede på, at fødevareproducenterne, med de nuværende danske regler, skal have myndighedernes tilladelse til at tilsætte vitaminer og mineraler. Og at der skal være en ernæringsmæssig begrundelse for berigelse, hvilket er i overensstemmelse med de retningslinier, som er fastsat af Codex Alimentarius (internationalt FAO/WHO organ, der udarbejder fødevarestandarder). Baggrunden for den danske holdning er, at vitaminer og mineraler er biologisk potente stoffer, som organismen har brug for i de rette mængder og i den rette indbyrdes balance. Og at man vurderer, at befolkningen får tilstrækkeligt med næringsstoffer gennem den almindelige kost.

Jørgen Højmark Jensen oplyste, at dansk lovgivning anerkender en ernæringsmæssig begrundelse i fire tilfælde: Det er i dag obligatorisk at tilsætte jod til salt og brødsalt,

med det formål at hindre jodmangel, som kan føre til sygdomstilstand i skjoldbrusk-kirtlen (struma). Derudover kan der tilsættes enkelte vitaminer og mineraler til fx juice og morgenmadsprodukter i et omfang, som svarer til, hvad der er gået tabt i den industrielle forarbejdning af råvarerne. Det er endvidere tilladt at tilsætte A-vitamin til margarine svarende til A-vitaminindholdet i smør. Endelig skal der tilsættes vitaminer og mineraler til fødevarer, der er beregnet til at erstatte henholdsvis modermælk og almindelig mad.

Hvis EU's udkast til direktivforslag gennemføres, vil det føre til, at der ikke længere skal være en ernæringsmæssig begrundelse for at berige fødevarer. Producenterne kan herefter frit tilsætte vitaminer og mineraler under forudsætning af, at dette ikke er dokumenteret sundhedsfarligt.

Hvis man ønsker et fingerpeg om konsekvenserne i Danmark af kommende fælles-europæiske regler, kan det være interessant at betragte det engelske fødevaremarked, som er blandt de mest liberale i Europa hvad angår berigede fødevarer.

Erfaringer med ernæringsberigelse i UK

Konferencens første oplægsholder var Tim Lobstein, der er direktør for The Food Commission – en uafhængig engelsk nonprofit organisation. Han er ligeledes redaktør af The Food Magazine.

Tim Lobstein indledte med at slå fast, at man i England har én regel, når det gælder berigelse: Industrien kan tilsætte vitaminer og mineraler til alle former for fødevarer – dog med undtagelse af alkoholiske drikke. Lobstein pointerede, at den liberale britiske politik er til producenternes og ikke forbrugernes fordel. Han anså overordnet EU's udkast til direktivforslag som en mulighed for industrien til at øge salget af junkfood, som, fordi produkterne er tilsat vitaminer og mineraler, vil kunne afsættes til en langt højere pris og med tilsvarende øget indtjening til følge.

Tim Lobstein fortalte, at The Food Commission har analyseret hele spektret af vitamin- og mineralberigede fødevarer i britiske supermarkeder – i alt 260 forskellige produkter. Tre fjerdedele af disse indeholder fedt, sukker eller salt i så store mængder, at de, ifølge Lobstein, tilhører en kategori af fødevarer, som sundhedsmyndigheder opfordrer forbrugerne til at spise mindre af. Tim Lobstein pegede på, at berigelse udgør en reel fare for befolkningssundheden, idet forbrugerne, via sundhedsanprisninger, mærkning og reklamer, kan få den fejlagtige opfattelse, at berigede produkter er fornuftige alternativer til almindelige, sunde og nærende fødevarer. Der skabes med andre ord forvirring i befolkningen om, hvad sunde fødevarer faktisk er.

Størstedelen af den engelske befolkning indtager, i større eller mindre udstrækning, berigede fødevarer. Lobstein oplyste, at det fx er vanskeligt at finde et morgenmadsprodukt på det engelske marked, som ikke er tilført vitaminer og mineraler.

Industriens budskaber til forbrugerne er, at de skal spise disse berigede produkter, fordi det gavner sundheden. Myndighedernes kostanbefalinger drukner i denne stadige reklamestorm, fortalte Lobstein.

Tim Lobstein mente endvidere, at berigede produkter åbner for en situation, hvor visse befolkningsgrupper kan risikere at indtage for store mængder af bestemte næringsstoffer og derved udsættes for en sundhedsrisiko. Det gælder fx gravide kvinder, hvor overdosering af A-vitamin kan skade det ufødte barn.

Tim Lobstein medbragte en lang række eksempler på vitamin- og mineralberigede fødevarer fra det engelske marked – bl.a. snacks, kiks, slik, læskedrikke, morgenmadsprodukter, pasta på dåse, tyggegummi og babymad. Han oplyste, at The Food Commission havde lavet beregninger, som viste, at et barn, der indtog en almindelig kost, som også omfattede berigede fødevarer, ville være udsat for overdosering af en række vitaminer, fx C-vitamin (1.000% af den anbefalede tilførsel), en række B-vitaminforbindelser (3-400%) og A-vitamin (280%). Samtidig ville barnet få 350% af sukkerbehovet, men det ville hverken få dækket sit kaloriebehov eller behovet for de mineraler, som ikke var tilsat de berigede produkter.

Lobstein konkluderede, at man med en liberal berigelsespolitik endvidere løber en risiko for, at befolkningen får et ubalanceret indtag af vitaminer og mineraler. De sundhedsmæssige konsekvenser heraf er uvisse, pointerede han.

Tim Lobstein sluttede med at konstatere, at de væsentligste sundhedsproblemer i England ikke kan henføres til, at befolkningen mangler vitaminer og mineraler. Diabetes, hjertekarsygdomme, cancer mv. menes derimod i vid udstrækning at kunne henføres til en inaktiv livsstil og til en kost, som er domineret af fødevarer med stort indhold af fedt, sukker og salt.

Han opfordrede til, at man gennemfører en lovgivning i EU, som kan sikre, at den engelske praksis ikke udbredes til hele Europa. Men det er samtidig præcis det, han frygter vil ske. Man kan kun håbe på, mente Lobstein, at der i det mindste bliver tale om et kompromis mellem reglerne i England og den nuværende restriktive lovgivning i Danmark.

Regler og berigelsespolitik i Danmark

Cand.scient.pol. Knud Østergaard, chef for Internationalt Sekretariat i Fødevarer-direktoratet, lagde ud med en beskrivelse af den danske berigelsespolitik, som bygger på, at man ikke frit kan tilsætte næringsstoffer til fødevarer. Berigelse reguleres herhjemme på samme måde som man regulerer andre tilsætningsstoffer. Der findes imidlertid ingen positivliste for næringsstoffer, sådan som det kendes fra tilsætningsstoffer (E-numre). Det skyldes, at der ikke er det samme generelle behov for at bruge vitaminer og mineraler i fødevarer, pointerede Østergaard. Myndighedernes vurdering er, at den danske befolkning får tilstrækkeligt med næringsstoffer gennem den almindelige kost. I Danmark findes et generelt berigelsesforbud, der dog ikke er absolut. Knud Østergaard oplyste, at producenterne kan ansøge om og opnå godkendelse til berigelse, hvis denne falder ind under de gældende regler på området.

De danske regler om fødevarerberigelse begrundes i myndighedernes ønske om at beskytte befolkningen mod for store indtag af vitaminer og mineraler. Samtidig ønsker man at undgå, at forbrugerne via reklamer overtales til at købe underlødige produkter i stedet for at spise efter de officielle kostråd. Dette ville føre til et sundhedsmæssigt forringet kostmønster, mente Knud Østergaard, der endvidere fastslog, at de danske regler skal ses som en realisering af EU's sikkerhedsprincip i relation til fødevarer – et princip, der skulle træde i kraft på alle områder, som ikke er videnskabeligt afklaret.

Knud Østergaard orienterede om, at Danmark står med et retligt problem i forhold til EU-traktaten. Det skyldes, at den danske politik hindrer fri samhandel efter EU-traktatens paragraf 28. Traktatens artikel 30 rummer imidlertid en række forbehold for det frie samhandelsprincip og åbner for nationale forbud, hvis disse er begrundet i den offentlige sikkerhed og beskyttelse af menneskers liv og sundhed. Undtagelser fra paragraf 28 godkendes eller afvises ved EU-domstolen. Østergaard forklarede, at præmisserne fra den såkaldte Sandoz-dom (sag nr. 174/82), som tilbage i 1982 gjorde det muligt for Holland at forbyde et vitaminberiget slikprodukt, efter dansk opfattelse afgør retlige konflikter mellem et medlemsland og EU-systemet i forhold til fødevarerberigelse. I Sandoz-dommen anerkendte EU-domstolen, at et EU-land kan have nationale regler, der, som i Danmark, er baseret på krav om, at berigelse kun kan anvendes, hvis det imødekommer et ernæringsmæssigt behov i befolkningen. Dette er imidlertid ikke EU-kommissionens holdning. Derfor har kommissionen anlagt retssager mod Danmark og andre EU-lande, som i forskellig grad hindrer fri samhandel med berigede fødevarer. Knud Østergaard oplyste, at der er en domstolsprocedure i gang, og at der formentlig vil falde dom i sagen mod Danmark i løbet af 2003.

Knud Østergaard pegede på, at EU-kommissionens udkast til direktivforslag indvarsler en betydelig liberalisering i forhold til de gældende danske regler. Det endelige direktiv vil dog ikke give frit slag for berigelse, idet der vil være begrænsninger i anvendelsen af næringsstoffer. Østergaard kunne ikke gøre rede for, hvordan man påtænker at fastsætte sikre grænser og udmønte disse i en generel regulering på området. Dette fremgår nemlig ikke af kommissionens forslag. Han stillede spørgsmålstegn ved, hvordan det skal være muligt at gennemføre en regulering af vitamin- og mineralberigede fødevarer, som kan sikre mod overdosering og deraf følgende potentielle skadevirkninger.

Ernæringstilstanden i Danmark og EU

Arne Astrup, professor dr.med. ved Forskningsinstitut for Human Ernæring, Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole, tog i sit indlæg udgangspunkt i, hvad der har indflydelse på danskernes mellevealder. Han fastslog, at de store dræbere ikke kan forebygges ved at tilsætte vitaminer og mineraler til fødevarer. Arne Astrup henviste til et projekt under EU, Euro-diet, hvor man netop har kortlagt ernæringsproblemerne i EU med henblik på at prioritere den fremtidige indsats.

Euro-diet viser bl.a., at 30-40% af alle kræfttilfælde i Europa, mindst en tredjedel af for tidlig død på grund af hjertekarsygdomme og størstedelen af fedmerelateret type-2 diabetes, kan forebygges ved at ændre kostvaner og få mere motion.

Ernæringsrådet, som Arne Astrup er formand for, har lavet en undersøgelse, der viser, at hvis danskerne indtager frugt og grønt efter anbefalingerne, så kan 10% af de nye hjertekartilfælde undgås. Hvis danskerne følger anbefalingerne om at spise mindre mættet fedt, vil det resultere i 20% færre hjertekartilfælde, anbefalet dosis fisk vil give 25% færre tilfælde. På den baggrund mente han, at der er én vej frem, hvis man ønsker at gøre noget for folkesundheden, og det er at udbrede kostrådene yderligere. Han frygtede dog, at det bliver vanskeligt for de offentlige myndigheder at modsvare den massive reklameindsats, som industrien formentlig vil sætte ind i forlængelse af liberaliserede regler om fødevarerberigelse.

Arne Astrup oplyste, at WHO har udnævnt fedme til at være det globalt set vigtigste sundhedsproblem. Det anslås, at 20% af EU's befolkning i dag er markant overvægtige. Som en følge heraf forventes det, at det største sundhedsmæssige problem i fremtiden bliver diabetes. Heller ikke denne situation kan man rette op på ved at berige maden med vitaminer og mineraler, fastslog Astrup. Han pegede dog på, at enkelte mindre befolkningsgrupper kan have fordel af berigede fødevarer. Han mente imidlertid, at enkeltgrupper med særlige næringsbehov bør tilgodeses med specifik information, og at disse grupper med fordel vil kunne indtage de nødvendige vitaminer og mineraler som kosttilskud.

Arne Astrup understregede, at vitaminer og mineraler har stærke biologiske virkninger på den menneskelige organisme, og at de indebærer en risiko for alvorlige bivirkninger. Som et eksempel herpå omtalte han beta-karoten, der tidligere blev betegnet som et ugiftigt vitamin af ernæringseksperter. En stor amerikansk lodtrækningsundersøgelse med over 20.000 deltagere har imidlertid vist, at der i forhold til placebogruppen var 46% flere storrygere, som døde af lungekræft. Samtidig konstaterede man, at totaldødeligheden var 17% højere i gruppen, der fik beta-karoten. Ifølge Astrup har to senere undersøgelser af beta-karoten givet et tilsvarende resultat. Der er lavet lignende lodtrækningsundersøgelser for E-vitamin, som har vist, at der var 62% flere hjerneblødninger i E-vitamingruppen sammenlignet med placebogruppen. Dette, pointerede Astrup, var Den Videnskabelige Levnedsmiddelkomité i EU ikke klar over, da man i 1993, med afsæt i den daværende forskning, fastsatte øvre grænser for indtag af E-vitamin, som var langt højere end de doser, der i den omtalte undersøgelse resulterede i hjerneblødninger. Arne Astrup understregede, at det kun er muligt at påvise de negative virkninger, hvis der udføres sådanne store kontrollerede undersøgelser. Hvis forbrugernes indtagelse blot øges som følge af berigelse, vil det derimod være umuligt at opdage skadevirkningerne.

Arne Astrup pegede endvidere på, at A-vitamin kan føre til fosterskader og abort hos gravide kvinder. Og at mineraler som zink, mangan og kobber konkurrerer indbyrdes om optagelsen i organismen. Hvis et menneske får for meget af et af disse mineraler, kan der udvikles mangeltilstande af andre. Næringsstofferne i kosten indgår i alle kroppens biologiske funktioner, og ubalancer kan medføre helbredsproblemer – fra svækket immunitet over ringe koncentrationsevne til svære sygdomme.

Han pointerede, at kun enkelte vitaminer og mineraler er undersøgt for deres langtidsvirkninger på den menneskelige organisme. Forskernes viden er utroligt lille på området, og man kender ikke de helbredsmæssige konsekvenser. Ifølge Astrup er der slet ikke belæg for at udtale sig om de eventuelle langtidseffekter, når disse ikke er undersøgt.

Dog tøvede han ikke med at udtale, at det efter hans opfattelse er meget sandsynligt, at der vil være langtidsskadevirkninger, sådan som det er set med beta-karoten og E-vitamin.

Arne Astrup udtrykte endvidere frygt for, at liberalisering af berigede fødevarer vil betyde et stort tilbageslag for den voksende sundhedsgevinst, der opnås gennem offentlig oplysning om betydningen af bl.a. kost og ernæring. Samtidig var han overbevist om, at liberal berigelse vil føre til, at visse mennesker får et indtag af vitaminer og mineraler, som ligger langt over de grænser, man herhjemme har fastsat som sikre.

Beriget mad – fordele og risici

Albert Flynn er professor i Ernæringsvidenskab ved University College of Cork, Irland. Han er derudover medlem af Den Videnskabelige Levnedsmiddelkomité under EU, og dermed rådgiver for EU-kommissionen om fødevarerberigelse. Flynn fortalte, at Den Videnskabelige Levnedsmiddelkomité omfatter 19 uafhængige videnskabelige eksperter fra 13 lande, herunder Danmark. Han understregede samtidig, at han ikke deltog i Teknologirådets konference som repræsentant for levnedsmiddelkomiteen.

Albert Flynn gav udtryk for overraskelse over den nervøsitet for de sundhedsmæssige konsekvenser af fødevarerberigelse, som var kommet til udtryk på konferencen. Dette harmonerede ikke med de erfaringer med såvel obligatorisk som frivillig berigelse, som man havde gjort sig i Flynn's hjemland, Irland. Han pointerede, at de irske erfaringer fortrinsvis er positive og vidner om ernæringsmæssige fordele ved berigelse. Han så ikke tegn på, at de irske forbrugere skulle være udsat for øgede sundhedsrisici, og han pointerede, at fødevarerproducenterne i Irland handler med stor ansvarlighed på området. De irske regler for fødevarerberigelse ligner de engelske. Berigelse med vitaminer og mineraler er således tilladt i den udstrækning, at dette ikke gør maden sundhedsfarlig, og at forbrugerne informeres korrekt på emballagen.

Flynn pegede på, at størstedelen af Europas befolkning opnår det nødvendige vitamin- og mineralindtag ved at spise en varieret og tilstrækkelig kost. Videnskabelige undersøgelser i en række EU-lande har imidlertid vist, at der er befolkningsgrupper, som ikke får tilstrækkeligt med næringsstoffer, fordi de undlader at følge de generelle kostråd. Der er, ifølge Flynn, konstateret underskud af en lang række næringsstoffer, bl.a. D-vitamin (børn, teenagere og ældre), E-vitamin (børn), K-vitamin (ældre), B6, B12 og B2-vitamin (ældre og for B12's vedkommende også vegetarer), folat (kvinder i fødedygtig alder og ældre), C-vitamin (ældre), kalk (kvinder i alle aldre), jern (kvinder i fødedygtig alder og børn), zink (børn) og jod (alle aldre).

Albert Flynn var fortalere for fødevarerberigelse, fordi han mente, at dette er vejen til at opnå et tilstrækkeligt næringsindtag for visse befolkningsgrupper, og fordi berigelse bidrager positivt til det generelle indtag af næringsstoffer. Berigelse bør, efter Flynn's opfattelse, kombineres med målrettet anbefaling af kosttilskud til særlige grupper samt fortsat bred formidling af de generelle kostråd.

Albert Flynn understregede, at de potentielle risici, som er forbundet med vitamin- og mineralberigelse, kan styres effektivt af tilsynsførende instanser samt af fødevarerindustrien, så forbrugernes sundhed beskyttes. Han erkendte, at der foreligger videnskabelig dokumentation for, at visse vitaminer og mineraler, indtaget i store mængder og over længere tid, kan have skadeeffekt på den menneskelige organisme. Denne risici kan dog imødegås ved fastsættelse af sikre grænser for tilsætning til fødevarer, suppleret med grundig forbrugerinformation. Disse grænseværdier skal, ifølge Flynn, fastsættes under hensyntagen til safe upper intake level, der er det maksimale niveau for daglig indtagelse af et næringsstof. Disse maksimale niveauer vurderes af EU's Videnskabelige Levnedsmiddelkomité.

Med hensyn til fastsættelse af grænseværdier for berigede fødevarers næringsindhold, mente Albert Flynn, at man nødvendigvis må operere ud fra den øjeblikkelige videnskabelige viden på området. Han understregede dog, at EU's Videnskabelige Levnedsmiddelkomité tager højde for usikkerheden på området og fastsætter lave og sikre niveauer, som baseres på en videnskabelig risikovurdering. Han forventede, at EU helt vil undlade at tillade berigelse med vitaminer og mineraler, hvor der er dokumenteret skadevirkninger. Det gælder fx beta-karoten.

Flynn pegede på, at der ikke er belæg for at hævde, at vitamin- og mineralindtag, der ligger under safe upper intake level, udgør en sundhedsrisiko for mennesker. Dette baserede han bl.a. på en irsk undersøgelse af et repræsentativt udsnit af 18-64årige (the North/south Ireland Food Consumption Survey). Undersøgelsen viser, at langt den største del af befolkningens samlede vitamin- og mineralindtag, fra almindelige og berigede fødevarer samt kosttilskud, ikke oversteg safe upper intake level. En mindre del havde dog forhøjede indtag af enkelte vitaminer og mineraler.

Undersøgelsen viste endvidere, at kun 2,5% af irernes fødevarer er beriget med vitaminer og mineraler. Flynn mente, at de fleste mennesker har et balanceret kostindtag, og at alle mennesker ind imellem og uden fare kan spise usunde eller berigede fødevarer. Også selvom disse evt. måtte indeholde store mængder fedt, sukker og salt, hvilket, som i England, er kendetegnende for en stor del af de berigede irske produkter.

Han afviste påstandene om, at en liberal berigelsespolitik har som konsekvens, at forbrugerne bliver forvirrede, undlader at følge de almene kostråd og derved får en ringere sundhedstilstand. Tværtimod viser den irske undersøgelse, at mennesker, der indtager berigede fødevarer, er bedre til at efterleve kostrådene, og at de samlet opnår en forbedret ernæringsmæssig tilstand. På den baggrund mente Flynn, at berigede fødevarer tilbyder en værdifuld valgmulighed. Han pegede også på, at det i et Europa uden berigelse kan blive problematisk at opnå en tilfredsstillende ernæringsmæssig tilstand for alle befolkningsgrupper.

Markedet og fødevarerindustrien

Tage Affertsholt, Seniorpartner i 3A Business Consulting og rådgiver for bl.a. fødevarer virksomheder, indledte med at slå fast, at han i denne konferencesammenhæng ikke medvirkede som repræsentant for fødevarerindustrien, men at nogle af hans synspunkter givetvis deles af industrien.

Tage Affertsholt fandt det selvmodsige, at man i Danmark kan have en ernæringspolitik, som hindrer berigelse ud fra en begrundelse om manglende viden – samtidig med, at markedet for kosttilskud er frit. Han kunne ikke se tegn på, at danskernes frie adgang til kosttilskud havde medført sundhedsproblemer, hvorfor han heller ikke så grund til at tro, at berigelse af fødevarer, i henhold til EU-kommissionens udkast til forslag, ville indebære en sundhedsrisiko. Snarere tværtimod, sagde han under henvisning til erfaringerne fra bl.a. Irland.

Tage Affertsholt gentog EU-kommissionens bevæggrunde for at ønske fællesregler for berigede fødevarer, som primært handler om, at nationale regler hindrer det indre markeds funktion. Samtidig pegede han på EU-kommissionens udtalelser om, at man finder, at Codex Alimentarius-filosofien (berigelse bør kun finde sted, hvis der er en dokumenteret ernæringsmæssig begrundelse for det) er udtryk for en forældet tankegang.

Affertsholt oplyste endvidere, at man i EU opfatter en del af de eksisterende anbefalinger om dagligt vitamin- og mineralindtag som værende for lave, når målet er at vedligeholde en god helbredstilstand i befolkningen, herunder at forebygge livsstilssygdomme.

Tage Affertsholt pegede på, at principperne i EU's udkast til direktivforslag er baseret på sikre maksimumgrænser, som er fastsat ud fra en minutiøs videnskabelig risikovurdering. Og at denne risikovurdering er foretaget på baggrund af den tilgængelige viden på nuværende tidspunkt. Han tilføjede, at der udarbejdes en

positivliste for godkendte vitaminer og mineraler, og at myndighederne vil få adgang til at kontrollere produkternes mærkning.

Tage Affertsholt fortalte, at berigede fødevarer herhjemme udgør et relativt bredt sortiment af sunde basisfødevarer, herunder bl.a. morgenmads- og mejeriprodukter, som producenterne via berigelse søger at gøre endnu sundere.

Han vurderede, at det danske marked for berigede produkter er relativt begrænset og indebærer tilsvarende begrænsede vækstmuligheder. På det europæiske marked ses derimod en høj vækstrate på 15-20% pr. år. Han oplyste, at den samlede mængde af berigede produkter i Europa udgør 6-10% af den samlede fødevarerforsyning – inklusive fødevarer, der er beriget med fx fibre og fedtsyrer. Heraf udgør berigede produkter i kategorien snacks og slik kun en marginal andel, mente Affertsholt. Han forventede ikke, at vi i Danmark kan imødesee en syndflod af berigede produkter.

Han afviste, at berigede fødevarer vil åbne for ekstraordinært forøgede indtjeningsmuligheder for industrien, eller at øget indtjening skulle være fødevarer virksomhedernes primære bevæggrund for at ønske adgang til berigelse. Han mente dog, at fællesregler vil være til industriens fordel, fordi virksomhederne vil kunne producere de samme produkter til alle markeder i EU. På den baggrund forudså han, at industriens investeringer på området vil vokse fremover.

Affertsholt pegede på, at fødevarerberigelse formentlig vil kunne medføre en markant sundhedsgevinst for flere befolkningsgrupper. Han forudså bl.a., at der på længere sigt vil kunne spares store beløb på det offentlige sundhedsudgifter til behandling af en sygdom som osteoporose (knogleskørhed).

Han mente ikke, at Forbrugerrådet i Danmark er i samklang med de danske forbrugere på dette område. Ifølge Affertsholt viser fødevarerindustriens forbrugerundersøgelser herhjemme og i andre EU-lande, at forbrugerne ser positivt på fødevarerberigelse. En Gallup-undersøgelse udført for Kellogg's viser, at 65% af danskerne svarer positivt på spørgsmålet om, hvorvidt de ønsker berigelse eller ej. 25% siger nej og 10% ved ikke. Samtidig oplyste han, at kun 7% af den danske befolkning efterlever myndighedernes kostråd. På den baggrund opfordrede Affertsholt til, at man i diskussionen om berigelse tager udgangspunkt i forbrugernes virkelighed.

Tage Affertsholt pegede på, at den danske samfundsmodel bygger på, at borgerne har adgang til at købe de produkter, som borgerne ønsker at købe. Vel at mærke, når disse ikke indebærer en sundhedsrisiko. Det var hans opfattelse, at EU-kommissionens fællesregler vil være et farvel til formynderi og et velkommen til den informerede forbrugers frie valg.

Han sluttede sit indlæg med at citere EU-kommissionens hovedforfatter til direktivforslaget, Basil Mathioudakis, der på et møde i Danmark i 1999 udtalte: ”Såfremt produkterne ikke udgør nogen sikkerhedsmæssig risiko, og deres mærkning

er korrekt og ikke vildledende, hvem skal så bestemme om berigede fødevarer skal være tilgængelige? Er det de nationale myndigheder – eller er det forbrugerne gennem deres valg af produkterne?”

Forbrugerspørgsmål

Bromatolog Gitte Gross, Forbrugerrådet, indledte med at konstatere, at EU har søsat en ny ernæringsstrategi, som omfatter kosttilskud, berigede fødevarer og senere også sundhedsanprisninger. Hun pegede på, at EU's officielle begrundelse herfor er, at reglerne er meget forskellige fra land til land, hvorfor de hindrer produkternes frie bevægelighed. Hun konstaterede, at forslaget varetager fødevareproducenternes interesser frem for forbrugernes. Og hun pegede på, at den egentlige baggrund er, at der er tale om det eneste tilbageværende fødevareområde, hvor der, som det er konstateret i bl.a. Japan og USA, er et reelt vækstpotentiale. Hun mente, at udkastet til fællesregler er resultatet af et massivt pres fra fødevareindustrien, der ser de nationale regler på området som en forhindring i forhold til at iværksætte en tilsvarende udvikling i Europa.

EU-kommissionens udkast til direktivforslag vil, ifølge Gitte Gross, føre til tilfældig berigelse, hvor stort set alle fødevarer kan beriges med stort set alle vitaminer og mineraler. I den situation tvivlede hun på, at det vil være muligt at forhindre overdosering af visse vitaminer og mineraler. Hun pegede på, at man i dag ikke kan forudsige de langsigtede helbredsmæssige konsekvenser af høje indtag af vitaminer og mineraler. Det skyldes, at der stort set ingen videnskabeligt funderet viden eksisterer om, hvilken rolle de enkelte vitaminer og mineraler i kosten spiller, hvordan de spiller sammen og hvordan de opfører sig, når de hentes ud fra deres naturlige omgivelser og tilsættes nye fødevarer eller indtages som tilskud. Hun pointerede, at vitaminer og mineraler er biologisk aktive næringsstoffer, som kan være giftige i større mængder, og som kan øge og hæmme hinandens optagelse i organismen og dermed føre til mangeltilstande og overdosering.

Gitte Gross lagde ikke skjul på, at Forbrugerrådet finder, at der er grund til bekymring. Hun henviste bl.a. til en kostundersøgelse i Finland, hvor man har en relativt liberal berigelsespolitik. Undersøgelsen, der offentliggøres i dette efterår, viser, at nogle befolkningsgrupper har et calciumindtag, som ligger over de fastsatte grænseværdier. Disse mennesker skulle på den baggrund være udsat for øget risiko for at udvikle nyresten.

Gitte Gross pegede på, at forskellige befolkningsgrupper i Europa har forskellige kostvaner. Dermed har de også forskellige indtag af næringsstoffer. Tilfældig berigelse af tilfældige fødevarer vil i heldigste fald kunne løse nogle enkelte befolkningsgruppers behov for ekstra næring. Men for flertallet vil det indebære en potentiel sundhedsrisiko, mente Gitte Gross, fordi doserne af vitaminer og mineraler hurtigt bliver for høje i forhold til de anbefalede grænseværdier. Hun understregede, at de vigtigste sundhedsproblemer i Danmark ikke kan løses ved at berige

fødevarerne. Tværtimod viser undersøgelser fra bl.a. England, at flertallet af de berigede produkter, der sælges her, har et højt indhold af fedt, sukker og salt. Ser vi den samme udvikling herhjemme, mente Gitte Gross, at det vil forværre de eksisterende, massive sundhedsproblemer, som er relateret til kosten.

Gitte Gross udtrykte sin frygt for, at mange mennesker vil blive tiltrukket af berigede fødevarer, som skilter med indhold af vitaminer og mineraler, i den tro, at disse er særligt sunde og vil gavne deres helbredstilstand. Og at massiv markedsføring og sundhedsanprisninger på emballage vil hæmme gennemslagskraften af budskaberne i den generelle ernæringsoplysning, som myndighederne bruger mange ressourcer på at formidle til forbrugerne.

Gitte Gross mente, at der i givet fald vil opstå tilstande, hvor forbrugernes ernæringsoplysning reelt er henlagt til supermarkedet. En situation, hvor det vil være umuligt for den enkelte forbruger at gennemskue den samlede mængde indtagede næringsstoffer og dermed undgå overdosering og de mulige skadevirkninger heraf. Hun understregede, at forbrugeren skal kunne stole på, at man, ved at følge de officielle kostråd, får dækket behovet for næringsstoffer. Kostundersøgelser viser, at langt de fleste danske forbrugere faktisk får dækket deres behov – selv de forbrugere, som ikke følger kostrådene, oplyste Gitte Gross. Hun pointerede, at netop kostundersøgelserne ligger til grund for afdækning af generelle behov i befolkningen, der kan føre til obligatorisk berigelse, som det er sket med jod til salt. Denne fremgangsmåde er Forbrugerrådet tilhænger af.

Hun tilføjede, at man endvidere bør arbejde på at identificere specifikke befolkningsgrupper med særlige behov, og herefter sætte ind med målrettet information til disse grupper.

Gitte Gross kunne ikke anerkende, at det er at give forbrugerne et reelt valg, når man åbner for salg af produkter, som indebærer en sundhedsrisiko. Hun understregede, at forbrugerne skal have mange valgmuligheder, men at samfundet samtidig har en forpligtelse til at forebygge nogle af de problemer, som kan opstå.

Hun fortalte, at Forbrugerrådets holdninger på dette område deles af de øvrige nordiske forbrugerorganisationer og af flertallet af de europæiske. Dog, oplyste Gitte Gross, udviser enkelte forbrugerorganisationer i lande med meget liberale regler, større imødekommethed overfor fællesregler, primært fordi man ser en potentiel mulighed for at øge kontrollen med berigede produkter i hjemlandet.

Hovedtræk af den afsluttende debat

Arne Astrup (oplægsholder) fastslog, at EU, der skal fastsætte de øvre sikre grænser for indtag af vitaminer og mineraler, må træffe sine beslutninger ud fra den øjeblikkelige videnskabelige viden på området. Dette fandt han særdeles problematisk, da der stort set ikke er foretaget undersøgelser af, hvorvidt enkeltstoffer indtaget over længere tid er uskadelige, eller om der er skadevirkninger. I de få tilfælde, hvor der faktisk er lavet videnskabelige undersøgelser, har dette afsløret skadevirkninger af næringsstoffer, som man tidligere anså for harmløse.

Uanset hvilke risikobetragtninger, EU's Videnskabelige Levnedsmiddelkomité anvender ved fastsættelsen af sikre øvre grænser, så Arne Astrup ingen mulighed for at gennemføre et system, som kan sikre mod overdosering. Han anerkendte ikke argumentet om, at berigelse har været brugt i en årrække i andre lande uden problemer, idet han pointerede, at dette er baseret på antagelser. Ifølge Astrup har man nemlig ikke undersøgt, hvad der helbredsmæssigt sker med mennesker, der spiser berigede produkter. Han mente, at man ved at tillade øget vitamin- og mineralberigelse reelt eksperimenterer med store befolkningsgruppers helbred, og han undrede sig over, hvad der kan ligge til grund for, at EU's Videnskabelige Levnedsmiddelkomité ikke i højere grad sætter forbrugersikkerhed i højsædet.

Tage Affertsholt (oplægsholder) havde noteret sig, at der blev fremsat den ene hypotese efter den anden omkring mulige skadevirkninger ved at liberalisere fødevarerberigelse. I stedet mente han, at man bør se på erfaringerne fra de lande, som har haft berigede fødevarer i en årrække. Og her har der, ifølge Affertsholt, stort set ingen problemer været.

Han pegede på, at nye videnskabelige landvindinger vil medføre, at man blive stadig klogere på vitaminer og mineraler, og at de kommende EU-regler fastsættes ud fra den fremmeste viden, der eksisterer. Tage Affertsholt undrede sig over, at der kan være så stor forskel mellem Arne Astrups og Ernæringsrådets opfattelse af risici, og den opfattelse som eksperterne i EU's Videnskabelige Levnedsmiddelkomité er eksponenter for.

Gitte Gross (oplægsholder) slog fast, at frivillig berigelse af fødevarer frembyder større risici end fordele for forbrugerne – og derfor siger Forbrugerrådet nej. Hun fortalte, at Forbrugerrådets holdning er, at hvis der gennemføres fællesregler i EU, så skal det af alle berigede produkters emballage fremgå, at de er berigede. Samtidig skal berigede fødevarer, som påviseligt kan indebære en risiko for overdosering, mærkes med en tydelig advarsel – fx rettet mod gravide, hvis der er tale om berigede produkter med stort indhold af A-vitamin.

Gitte Gross forudsagde, at markedet for berigede fødevarer vil kræve omfattende og deraf omkostningskrævende kontrol af fødevaremyndighederne. Disse ressourcer, mente hun, kan anvendes langt bedre, hvis de sættes ind på at give den samlede befolkning en ordentlig ernæringsinformation. Og på at gennemføre en veldokumenteret og professionel rådgivning af de befolkningsgrupper, som har særlige behov for tilførsel af næringsstoffer.

Gitte Gross havde ikke megen tiltro til den forbrugerundersøgelse, som viser, at danske forbrugere gerne vil have berigede fødevarer. Hun påpegede, at man får svar som man spørger, og hvis man spørger forbrugerne om de vil have sundere fødevarer med flere vitaminer og mineraler, så må de fleste antages at ville svare positivt.

Karna Jensen (privatperson, salen) undrede sig over, at Forbrugerrådet og fødevaremyndighederne ikke i højere grad koncentrerer sig om at forhindre industrien i at fremstille underlødige fødevarer, der er fyldt med fedt og

tilsætningsstoffer. Hun anså de stigende mængder af ringe fødevarer som værende et større problem, end at man beriger nogle produkter med vitaminer og mineraler. Gitte Gross pegede på, at det i den konkrete sag er et stort problem, at man tilsætter vitaminer og mineraler til underlødige fødevarer, som det er set i bl.a. England, og derved giver disse et skær af sundhed. Det, mente hun, har karakter af vildledning af forbrugerne. Samtidig pointerede hun, at den enkelte forbruger har et ansvar for at afstå fra at købe underlødige produkter i det hele taget. Det er forbrugersens bedste magtinstrument, mente hun.

Bente Koch (Fødevaredirektoratet, salen) pointerede, at der i dag ikke er tvungen næringsdeklaration, og at de producenter, som har noget at skjule, måske fordi det er et elendigt produkt, ingen interesse har i at benytte en næringsdeklaration. Hun oplyste endvidere, at der i såvel EU-kommissionen som i Nordisk Ministerråds regi foregår et udviklingsarbejde, som bl.a. skal munde ud i udformning af nye regler i EU's næringsdeklarationsdirektiv. Dette, håbede Bente Koch, vil føre til tvungen brug af (let forståelige) næringsdeklarationer ved forarbejdede fødevarer.

Ole Linnet Juul (Dansk Industri, salen) var generelt enig i, at produkter skal mærkes, så forbrugerne kan se, hvad der er i en given vare. Det mente han også bør gælde for berigede fødevarer. Disse skal, efter hans opfattelse, gives en klar og entydig mærkning med deres indhold af vitaminer og mineraler, så forbrugeren har mulighed for at vælge til eller fra. Han undrede sig over, at Forbrugerrådet modarbejder denne type mærkning.

Gitte Gross understregede, at Forbrugerrådet ikke ønsker mærkning, der har karakter af sundhedsanprisning. Man går derimod ind for en vidtgående brug af ernæringsdeklarationer, hvor forbrugeren bl.a. kan aflæse fødevarens indhold af naturligt forekommende samt tilsatte vitaminer og mineraler.

Finn Bro-Rasmussen (DTU, salen) pegede på, at fødevareindustrien i den industrielle forarbejdning af levnedsmidler ofte ødelægger produkternes næringsværdi. Denne praksis skal standses før industrien evt. får lov til at berige fødevarerne, mente han.

Finn Holm (FødevareGruppen, salen) tog afsæt i udtalelser om, at man kan sikre vitamin- og mineraltilførslen ved at spise efter kostrådene. Han pegede på, at det ikke i nævneværdig grad er lykkedes at påvirke forbrugerne til at spise efter anbefalingerne, og han undrede sig over, hvordan man på den baggrund kan sikre, at befolkningen får det nødvendige næringsindtag.

Arne Astrup henviste til Ernæringsrådets undersøgelser, som viser, at folk i dag spiser mindre fedt, mere fisk og mere frugt og grønt end tidligere, og at det faktisk er muligt at ændre befolkningens kostvaner, selvom det tager tid med de nuværende kampagnebudgetter. Med hensyn til udsatte grupper, mente Astrup, at man skal imødekomme deres særlige behov via kosttilskud. Berigelse kan måske tilfredsstille enkelte gruppers næringsbehov, men det vil indebære en sundhedsrisiko for langt flere, understregede han.

Knud Østergaard (oplægsholder) blev af ordstyreren opfordret til at komme med et bud på, hvordan man på EU-plan kan lave et system, som sikrer, at forbrugerne ikke risikerer overdosering af de vitaminer og mineraler, som vil være at finde på det kommende EU-direktivs positivliste. Knud Østergaard mente ikke, at dette er muligt. Han pegede endvidere på, at der ikke i dag er videnskabeligt belæg for påstanden om, at berigelse ikke indebærer en sundhedsrisiko. Der er strenge krav til brug af fx tilsætningsstoffer og pesticider, som kun må anvendes, når der er behov for dem og i ikke-toksikologiske mængder. Han opfordrede til, at man regulerer berigelse med vitaminer og mineraler på samme måde, netop fordi der, efter hans opfattelse, er al mulig grund til at vælge den forsigtige vej på dette område.

Ordstyreren lod spørgsmålet gå videre til Albert Flynn (oplægsholder), der indledte med at understrege, at spørgsmålet om forbrugersikkerhed er helt centralt i udkastet til direktivforslag om fødevarerberigelse. Han forklarede, at EU har foreslået et system, baseret på videnskabelig risikovurdering, som kan sikre, at forbrugerne beskyttes mod den potentielle risiko for overdosering af vitaminer og mineraler. Systemet bygger på safe upper intake levels for dagligt indtag – det vil sige indtag, som, efter Albert Flynns opfattelse, giver et meget højt sikkerhedsniveau for alle befolkningsgrupper. Ud fra disse safe upper intake levels fastsættes maksimumniveauer for vitamin- og mineralberigelse. EU-reglerne baseres bl.a. på erfaringer gjort i EU-lande, som allerede har åbnet for berigelse. Undersøgelser fra bl.a. Frankrig viser, hvad der sker med menneskers næringsindtag, når de får adgang til vitamin- og mineralberigede fødevarer. Og konklusionen er, understregede Flynn, at deres indtag ikke overstiger safe upper intake level. Han pointerede, at det godt kan lade sig gøre at fastsættes niveauer for tilsætning af vitaminer og mineraler, som giver høj sikkerhed for alle befolkningsgrupper i EU – uanset at der, grundet forskelle i kosten, er forskel på vitamin- og mineralindtaget fra land til land. Hvis der hersker tvivl om bestemte vitaminer og mineraler, så vil disse ikke figurere på positivlisten, fastslog han.

Sofie Krogh Andersen (Noah, salen) stillede spørgsmålstegn ved, om vitamin- og mineralberigelse i det hele taget er noget, de danske forbrugere ønsker. Hun tvivlede på, at de undersøgelser fra Gallup, som Tage Affertsholt henviste til (65% er positive overfor berigelse), giver et troværdigt billede af danskernes holdning på området. Samtidig undrede hun sig over, at berigede produkter, ifølge Affertsholt, kun vil indebære en relativt begrænset indtjening for industrien. Det mente hun ikke er i overensstemmelse med virkeligheden.

Sofie Krogh Andersen fandt, at ressourceforbrug og miljømæssige konsekvenser er væsentlige faktorer, som også bør medtages, når man diskuterer berigede fødevarer. Hun oplyste, at industrien først anvender ressourcer til at forarbejde fødevarer, så de mister deres ernæringsmæssige værdi, for derefter at tilsætte nye vitaminer og mineraler, som det også har krævet ressourcer at fremstille. Hun efterspurgte miljøberegninger på den proces.

Krogh Andersen sluttede med at foreslå, at alle de udgifter til kontrol mv., som pålægges myndigheder i forbindelse med tilgangen af berigede fødevarer, lægges

oven i produktpriserne. På den måde vil de mennesker, som virkelig ønsker berigede produkter, også komme til at betale for dem.

Ole Ladefoged (Institut for Fødevarerikkerhed og Toksikologi, Fødevaredirektoratet, salen) påpegede, at der i dag ikke er et videnskabeligt grundlag i forhold til bl.a. fedtopløselige vitaminer og mineraler, som kan anvendes, når man vil fastsætte sikre øvre indtag for befolkningen. Han rettede en skarp kritik mod Den Videnskabelige Levnedsmiddelkomité i EU, idet han pegede på, at komiteen, hvad angår safe upper intake level for metaller, ikke har foretaget de nødvendige videnskabelige analyser. Han pointerede, at komiteens sikkerhedsniveauer bygger på formodninger om, hvordan en metalforbindelse optages i organismen og ikke på videnskabelige fakta, for de findes ikke. Han understregede, at der kun er én sikker vej frem for myndighederne, hvis befolkningens sikkerhed er i højsædet. Det er at analysere hver eneste beriget fødevarer i forhold til, hvad der reelt optages i organismen fra produktet. Dette vil, forudsagde Ladefoged, komme til at koste mange penge, og det vil ud fra en cost benefit analyse være galimatias at forsøge at sikre få gruppers særlige næringsbehov ad den vej.

Lars O. Dragsted (Institut for Fødevarerikkerhed og Toksikologi, Fødevaredirektoratet, salen) fjøede til, at han finder det beskæmmende, at helt fundamentale undersøgelser af, hvordan de forskellige vitaminer og mineraler optages og håndteres i den menneskelige organisme, mangler. Han pointerede, at videnskaben stort set intet ved om deres sikkerhed, og han konkluderede, at det solide videnskabelige grundlag ikke er tilstede i EU's Videnskabelige Levnedsmiddelkomité.

Frederik Madsen (Margarine Industri Foreningen, salen) understregede, at fødevarerikkerheder er mindst ligeså optaget af forbrugersikkerhed som Forbrugerrådet er.

Han efterlyste, at der i højere grad blev sat fokus på detailhandlens rolle, fordi han mente, at netop detailhandlen er en væsentligt større magtfaktor end både myndigheder og forbrugerorganisationer. Som eksempel omtalte han indførelsen af lempeligere fællesregler i EU for mærkning med indhold af GMO (genmodificerede organismer). I denne situation krævede detailhandlen, at producenterne skulle fortsætte med at mærke efter de strengere danske regler, som hidtil havde været gældende – og producenterne makkede ret. Frederik Madsen forudsagde, at detailhandlen i Danmark vil modarbejde, at der markedsføres underlødige berigede produkter.

Grethe Gjedde-Simonsen (Biodynamisk Forbrugersammenslutning, salen) gjorde sig til talsmand for, at sund jord giver sunde afgrøder, der giver sunde mennesker. Hun påpegede, at det er landbrugsprodukterne, som skal være den primære sundhedskilde og ikke efterfølgende tilsætninger. Tvivl med hensyn til, om berigelse medfører en sundhedsrisiko, skal komme forbrugerne til gode, og bevisbyrden i den sammenhæng

bør ligge hos industrien og ikke hos de nationale myndigheder, sådan som EU lægger op til.

Tim Lobstein (oplægsholder) mente, at udviklingen indenfor fødevareberigelse finder sted for at gavne virksomhederne, ikke fordi det gavner menneskers sundhed. God mad er en menneskeret, og god mad behøver man ikke at berige, fastslog han.

Afrunding

Jørgen Højmark Jensen (ordstyrer) konstaterede, at Teknologirådets konference – Beriget mad – mulighed eller trussel? – efter hans opfattelse havde belyst emnet fra alle væsentlige vinkler. Når der er så stor interesse for og energi i ”berigede fødevarer”, så skyldes det, mente Højmark, at tilgangen til emnet i høj grad er holdningspræget og har at gøre med det enkelte menneskes indstilling til verden i det hele taget – om man lægger vægt på fri handel over grænserne og forbrugeres frie valg, eller om synspunkterne er baseret på mere ernæringsfaglige vurderinger. Højmark konstaterede afslutningsvis, at der blandt de danske eksperter hersker en meget stor enighed på området. Eksperterne finder, at den videnskabelige viden på området er alt for begrænset til, at det er sundhedsmæssigt forsvarligt at åbne for frivillig fødevareberigelse i det omfang, som EU-kommissionen lægger op til.

Udarbejdet af Jakob Vedelsby

Oplægsholdere

I alfabetisk orden

Tage Affertsholt

Tage Affertsholt er uddannet som cand.merc. fra Handelshøjskolen i Århus, hvor han også er censor. Tage Affertsholt har også gennemført en lederuddannelse ved Insead i Frankrig.

Tage Affertsholt har en omfattende erfaring fra fødevareindustrien og har arbejdet både med produkter til konsumenter og til industri (ingredienser og teknologi). Han har haft ledende stillinger i flere større danske og udenlandske virksomheder samt arbejdet i Tyskland, England, Frankrig og Singapore.

Tage Affertsholt har siden 1994 drevet selvstændig konsulentvirksomhed i selskabet 3A Business Consulting. Rådgivningen er koncentreret om forretningsudvikling indenfor fødevareindustri og relaterede industrier/organisationer.

Arne Astrup

Professor Arne Astrup erhvervede kandidatgrad i medicin ved Københavns Universitet i 1982 og den medicinske doktorgrad i 1986. Siden 1990 har Arne Astrup været professor og institutleder ved Forskningsinstitut for Human Ernæring, Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole. Han er adjungeret professor i ernæring ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, Københavns Universitet og overlæge i klinisk ernæring og leder af Klinisk Ernæringsenhed, Hvidovre Hospital. Arne Astrup er formand for Ernæringsrådet, sagkyndig rådgiver for Sundhedsministeriet, medlem af Forskningspolitisk Råds Repræsentantskab og medlem af flere videnskabelige råd vedrørende ernæring under Fødevareministeriet.

Professor Astrups' forskning har vundet international anerkendelse og hans forskningsgruppe anses for at være blandt de førende på feltet. Blandt andre tillids-erhverv sidder Arne Astrup i bestyrelsen for The International Association for the Study of Obesity, er foreningens sekretær og er chefredaktør for organisationens tidsskrift *Obesity Reviews*.

Albert Flynn

Albert Flynn er Professor i Ernæringvidenskab på University College, Cork, Irland. Han har en ph.d. i biokemi og har specialiseret sig i forskning og undervisning i ernæringsvidenskab ved University College, Cork, siden 1981, og han var fakultetsdekan ved Fakultet for Fødevarevidenskab og -teknologi fra 1993-96. Han var gæsteforsker i Ernæring ved University of California, Davis i 1985 og 1987. Han er medlem af *the Scientific Committee* og formand for *the Nutrition Committee of the Food Safety Authority of Ireland*. Han har også siddet i Den Videnskabelige Levnedsmiddelkomité under EU siden 1997 og har været formand for dens *Task Force on Upper Safe Levels of Intake of Vitamins and Minerals* siden 1998. Han har

publiceret mere end 100 videnskabelige artikler om ernæringsvidenskab. Hans nuværende forskning fokuserer på menneskelig ernæring og kostens indflydelse og dens samspil med genetik, på knoglesundhed, bedømmelse af indtag af næringsstoffer og hvordan det relaterer sig til forskellige befolkningsgruppers sundhed, og ernæringsmæssig toksikologi og risikovurdering.

Han har ingen egeninteresse i spørgsmålet om liberalisering eller stramning af den førte politik på madberigelsesområdet.

Gitte Gross

Gitte Gross er uddannet bromatolog på Den Kongelige Veterinære Landbohøjskole i 1991. Hun har i tre år været ansat i Forbrugerrådet med ansvar for fødevarerikkerhed i bred forstand, herunder bl.a. zoonoser, tilsætningsstoffer, kemiske fødevarerforureninger og meget andet. Gitte Gross repræsenterer Forbrugerrådet i en lang række udvalg under Fødevareministeriet, bl.a. Det Rådgivende Fødevareudvalg, Det Rådgivende Veterinære Forskningsudvalg og Fødevarepolitisk Forum.

Jørgen Højmark Jensen.

Siden 2000 ansat som Regionschef i Fødevareregion København under Fødevaredirektoratet, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. Uddannet som civilingeniør i kemi. Arbejdede i 70'ernes begyndelse med internationale fødevarer- og ernærings spørgsmål i FAO (Zambia) og ved FN i New York. Fra 1975 til 1980 lektor ved Landbohøjskolens afdeling for Levnedsmiddelkonservering. I perioden 1980 til 1987 chef for Ernæringsafdelingen i Levnedsmiddelstyrelsen (nu Fødevaredirektoratet) og fra 87-90 vicedirektør i styrelsen. Var i 90'erne direktør for Levnedsmiddelkontrollen i Københavns kommune indtil den i 2000 blev overtaget af staten og lagt under Fødevaredirektoratet.

Tim Lobstein

Tim Lobstein er Director i The Food Commission (Fødevarekommissionen), som er Storbritanniens førende uafhængige forbrugervagtværn i sager, som vedrører fødevarer. Siden oprettelsen i 1986 har denne organisation beskæftiget sig med spørgsmål angående fødevarerproduktion og ernæring ud fra en forbrugersynsvinkel. Fødevarekommissionen driver forskning og fører kampagner på ikke-kommerciel basis, idet den hverken modtager pengemidler fra regering eller fødevarerindustri.

I 1999 udgave Fødevarekommissionen rapporten *Fortification Examined: How added nutrients can undermine good nutrition (Beriget mad under mikroskop: Hvorledes tilsætningsstoffer kan underminere god ernæringskik)*, - en undersøgelse af 260 fødevarer på hylderne i Storbritanniens supermarkeder, som alle var tilsat vitaminer og mineraler.

Dr. Lobstein har skrevet adskillige bøger om emnet konsumvarer, blandt andre følgende titler:

Fast Food Facts

Children's Food: The Good The Bad and the Useless (Madvarer til Børn: De gode, de dårlige og de aldeles overflødige)

GM Free: A Shopper's Guide to Genetically Modified Food (Uden gensplejsning: Forbrugervejledning i spørgsmålet om genmodificeret mad)

Han er desuden redaktør af tidsskriftet *The Food Magazine (Fødevaremagasinet)*, som udkommer fire gange om året.

Knud Østergård

Cand. Scient Pol. i 1983

1983 fuldmægtig i Indenrigsministeriet

1987 fuldmægtig i Sundhedsministeriet

1988 fuldmægtig/specialkonsulent i Levnedsmiddelstyrelsen

1997 Chef, int. sekr. i Fødevaredirektoratet

Væsentligste arbejdsfelter tidligt i forløbet: økonomistyring, finanslovsarbejde, apotekerlovgivning, Statens Seruminstitut.

Siden 1984 koordination af EU-opgaver, successivt udvidet til at omfatte alle internationale organisationer.

Aktuelt: Chef for Internationalt Sekretariat med ansvar for koordination af Fødevaredirektoratets internationale opgaver.

Væsentlige funktioner er

-styring af direktoratets indstillinger til Fødevareministeriet i spørgsmål om dansk

holdning til EU retsakter, styring af og deltagelse i direktoratets forhandlinger af

sådanne spørgsmål i EU-systemet, opgaver af generel karakter vedr. EU-relationer

-varetagelse af Danmarks opgaver i Den Stående Levnedsmiddelkomite

-forberedelser af EU formandskabet

-koordination af nordisk samarbejde, herunder medlem af Nordisk

Embedsmandskomite for Levnedsmidler

-koordination af Codex arbejdet, herunder Codex contact point for Danmark og

formand for det danske Codex Alimentarius Udvalg

-globale udmeldinger om potentielle risici på veterinær og fødevareområdet i

Danmark

-koordination af danske reaktioner på handelshindringer på eksportmarkeder

-bistand til Østeuropa, især Baltikum, med henblik på forberedelser til optagelse i EU

-relevant indsats i øvrige internationale organisationer

Skriftlige oplæg:

På de næste sider kan du læse eksperternes skriftlige oplæg til konferencen. Nogle af dem foreligger i den form, de blev afleveret i inden konferencen, mens andre efterfølgende er blevet udvidet.

Oplæggene står i den rækkefølge, de blev præsenteret på til konferencen.

Beriget mad: Er den til gavn for fødevareindustrien eller forbrugeren?

af Tim Lobstein, Storbritanniens Fødevarekommission.

Storbritannien har Europas vel nok mindst restriktive politik på området, beriget mad. Det er således lovmedholdeligt at tilsætte vitaminer og mineraler til praktisk taget alle former for fødevarer (med alkoholiske drikke som den væsentligste undtagelse).

I forlængelse af de anstrengelser, som udfoldes fra den Europæisk Unions side på at standardisere markedet for fødevarer, foreslår Europa-Kommissionen nu et lovgrundlag for udfærdigelsen af ensartede regler over hele EU-området for berigelse af mad.

For Danmarks vedkommende (såvel som for adskillige andre EU-lande) kan forslaget føre til en lempelse af eksisterende, nationale love. Såfremt Unionen tillader en sådan lempelse, vil det være det enkelte medlemsland, som skal påvise, at tilsætningen af disse stoffer udgør en sundhedsfare, om landet måtte ønske at fastholde dets nugældende, restriktive praksis på området. Det ville således være Danmark, som havde bevisbyrden i en eventuel påstand om, at tilsætningen udgjorde en sundhedsfare - og omvendt ikke fødevareindustrien, der skulle påvise, at der var såvel et behov hos, samt en gevinst for forbrugeren ved den omhandlede fremgangsmåde.

I Storbritannien ser vi en ganske fri adgang til berigelse af føde-varer. Det er imidlertid vor opfattelse i Fødevarekommissionen, at engelske forbrugere ville være bedre tjent med en mindre liberal lovgivning på dette område. Denne opfattelse er resultatet af en undersøgelse omfattende hele spektret af berigede fødevarer på supermarkedshylderne i Storbritannien, hvor vi har identificeret 260 mærke(føde)varer, som indeholdte tilsatte vitaminer og mineraler.

Tre fjerdedele af disse 260 produkter indeholdt store mængder af fedt, sukker eller salt, og som derfor tilhørte kategorien af madvarer, som vores sundhedsmyndigheder opfordrer forbrugerne til at spise *mindre* af. Berigelsen blev således ikke anvendt for at fremme befolkningssundheden, men med et potentiale for at påføre den skade.

Rapporten fra Fødevarekommissionen konkluderede, at berigelse af madvarer blev anvendt som en markedsføringsstrategi, der stort set havde til formål at promovere forarbejdede madvarer såsom kiks, snacks, læskedrikke og slik.

Herudover gjorde rapporten opmærksom på, at beriget mad frembød en yderligere fare for befolkningens sundhed ved følgende strategier fra producentens side:

- Forlede folk til en opfattelse af, at forbruget af tilsatte ernæringsstoffer er et fornuftigt alternativ til det at spise sunde og nærende fødevarer.
- Forvirre folk i spørgsmålet om, hvad der er sund mad ved at beskrive fedt- og sukkerholdige madvarer som værende sunde på grund af deres tilsætningsstoffer. Denne politik afstedkommer modsigende budskaber med hensyn til sundhedsværdien.
- En etikettering som fremkalder usikkerhed ved sin blotte antydning af, at berigede fødevarer indeholder flere næringsstoffer end de tilsvarende alternativer, som ikke rummer tilsætningsstoffer .
- Potentialet, eller risikoen for, at konsumenterne indtager for meget af et bestemt næringsmiddel, når de indtager berigede fødevarer, hvilket kan være sundhedsskadeligt, eksempelvis for gravide kvinder og deres ufødte børn.

Nogle mener, at forbrugerne skal stilles frit i valget af de levnedsmiddelprodukter, de måtte foretrække, og salget af berigede fødevarer viser, at disse er populære. Men vi bør være omhyggelige med at skabe vished for, at en sådan popularitetsafstemning på behørig vis har sammenlignet berigede med ikke-berigede produkter af tilsvarende art, idet der tages højde for pris og andre faktorer. Og vi må vågent sikre os, at valget træffes uden den tilskyndelse, som gives af reklamer, mærkevareangivelser, bonusydelse i form af gaver til børn og alle de andre marketingfiduser, som producenter benytter i salg fremstød for deres produkter.

En forbrugerundersøgelse har påvist, at de adspurgte normalt accepterer tilførslen af yderligere næringsstoffer til sund mad, medens de samtidig opponerer mod samme stoffers tilsætning til mindre sund mad såsom snacks og læskedrikke, idet en sådan praksis blev anset for at være en dårlig idé. Fødevarerindustrien er sig dette forhold bevidst. Ved en nylig afholdt konference udtrykte en deltager det således:

Det er almindeligt accepteret, at tilsætningsstoffer, eller berigelse, bør forbedre en god fødevarer og ikke anvendes til at pudse glorien på visse levnedsmidler, som har lav næringsværdi. At handle imod dette princip ville være ensbetydende med at vildlede og forvirre forbrugerne.

Erfaringer fra Storbritannien viser desværre, at levnedsmidler af ringe kvalitet er dem, der oftest beriges. Vi har brug for lovgivning, som sikrer, at en sådan praksis ikke breder sig som en epidemi til hele Europa.

(Eksempler på berigede levnedsmidler af britisk herkomst blev vist ved konferencen).

Oversættelse fra engelsk ved Ole Bom

Berigelse af fødevarer – skal det EU reguleres?

Resumé af oplæg v/Knud Østergaard, Fødevaredirektoratet.

Indledningsvis gjorde Knud Østergaard rede for de danske regler om berigelse af fødevarer. Ved berigelse forstås tilsætning af vitaminer og mineraler i almindelige fødevarer. Vitaminer og mineraler er en særlig gruppe af tilsætningsstoffer, som har sin egen regulering i det danske system.

Formålet med at regulere anvendelsen af disse stoffer er at sikre forbrugerbeskyttelsen.

Vitaminer og mineraler er biologisk aktive stoffer, som er nødvendige for organismen. Mennesker skal således have tilført en passende mængde af disse stoffer, for at organismen fungerer, som den skal. Nødvendigheden af disse stoffer betyder imidlertid ikke, at større mængder automatisk er af det gode. Høje mængder og tilførsel i de forkerte forhold af de mange stoffer kan være ernæringsmæssigt uheldigt, og i værste fald medføre egentlige helbredsmæssige konsekvenser. Derfor er det efter dansk opfattelse hensigtsmæssigt, kun at tillade disse stoffer i fødevarer, såfremt der er et ernæringsmæssigt behov.

Dertil kommer problemer som følger af markedsføringen af berigede produkter. Danske forbrugere har i almindelighed lært, at det er nødvendigt af få nok vitaminer og mineraler, og derfor ligger det ligefor, at mange forbrugere vil opfatte produkter mærket med tilsætning af vitaminer og mineraler som særligt sunde. Derfor kan en berigelse og medfølgende mærkning meget vel føre til, at folk vælger efter dette kriterium, og man kan således forudse en regulær påvirkning af kostmønstret hos dele af befolkningen. Sådant en ændring i kostmønstret kan meget vel tage en uheldig retning, fordi man erfaringsmæssigt ved, at en stor del af de berigede produkter tilhører levnedsmiddelkategorier, som man fraråder befolkningen at spise for store mængder af (f.eks. pga. for højt fedt- og sukkerindhold).

Det overordnede sikkerhedsproblem ved tilsætning af vitaminer og mineraler er, at videnskaben endnu savner svar på en lang række spørgsmål på dette område. Der mangler viden om sikkerheden ved enkeltstoffer, og der mangler især viden om effekten af diverse kombinationer af disse stoffer. Et elementært kendetegn ved anvendelsen af disse stoffer er, at optagelsen af et stof ofte påvirker optagelsen af et andet, enten i opadgående eller nedadgående retning, og denne mosaik udløser mange spørgsmål. International videnskab på området producerer løbende nye resultater, men som status er, må man konstatere, at disse ikke peger på det kloge i yderligere tilsætning af vitaminer og mineraler i fødevarer. På grund af disse usikkerheder har man i Danmark, ud fra et forsigtighedsprincip, valgt at "vende bøtten på hovedet". I stedet for at forsøge at regulere, hvor meget der må tilsættes af det enkelte stof til diverse forskellige typer levnedsmidler, har man valgt at regulere "den anden vej". Det vil sige, at udgangspunktet er et forbud mod anvendelse af vitaminer og mineraler, men forbuddet er ikke absolut. Gældende regler indebærer,

at man tillader anvendelse af vitaminer og mineraler, hvor der er et ernæringsmæssigt behov.

Denne politik har været fulgt i Danmark i en årrække. Baggrunden er den faglige rådgivning i Danmark, længerevarende nordisk samarbejde på området, og ikke mindst de vedtagne Codex Alimentarius regler for berigelse af fødevarer. De gældende danske regler bygger således på Codex Alimentarius principperne. Disse indebærer, at der må tilsættes vitaminer og mineraler, såfremt et af følgende kriterier er opfyldt:

1. Tilsætningen tillades – eller påbydes – fordi man har konstateret, at der for bestemte stoffer er en mangel i befolkningen, som det ønskes at afhjælpe.
2. Tilsætningen har til formål at erstatte et næringsstofstab, der er sket under forarbejdningen af levnedsmidlet. Dette gælder for levnedsmidler, som har en væsentlig betydning i befolkningens kostmønster.
3. Tilsætningen foretages til nye eller analoge produkter, dvs. produkter, som erstatter et traditionelt levnedsmiddel, f.eks. tilsætning af A-vitamin i margarine, som erstatning for smør.
4. Tilsætningen sker til et levnedsmiddel, der udgør et måltid i sig selv, det vil typisk sige produkter til særlig ernæring, som f.eks. modermælkserstatning.

EU retten og berigelse

Spørgsmålet om berigelse af fødevarer er på nuværende tidspunkt ikke reguleret i EU. Spørgsmålet om, hvorvidt man kan opretholde regler som de danske, er således et spørgsmål om forståelse af traktatens bestemmelser om samhandel.

Grundreglen for samhandel i fællesskabet findes i EF traktatens artikel 28, som siger, at der er fri samhandel inden for fællesskabets rammer. Denne bestemmelse modificeres imidlertid af samme traktats artikel 30, som siger, at der lovligt kan opretholdes nationale regler, såfremt bestemmelsens formål er opfyldt. Et af disse formål er beskyttelse af forbrugeren. Hvornår forbrugeren er tilstrækkeligt beskyttet, er der selvsagt mange forskellige opfattelser af, både i det enkelte land og på tværs af fællesskabets landegrænser. For at få lidt mere sikker grund under fødderne med hensyn til forståelsen af bestemmelsen i artikel 30, er det således nødvendigt at se på retspraksis fra EF domstolen, som er det organ, der foretager den autoritative fortolkning af traktatens bestemmelser.

I henhold til denne retspraksis er det efter dansk opfattelse lovligt at have og opretholde regler, som de danske berigelsesbestemmelser.

Den afgørende dom på området er den såkaldte Sandoz dom (sag 174/82), som blev afsagt i juli 1983. I denne dom fastslås, at en medlemsstat er berettiget til at opretholde regler, som indebærer forbud mod anvendelse af vitaminer og mineraler, såfremt medlemsstaten tillader berigelsen, når der er et reelt behov af teknologisk eller ernæringsmæssig art. Efter dansk opfattelse opfylder vore bestemmelser præcis disse præmisser.

På denne baggrund har man fra dansk side fastholdt, at man var berettiget til at opretholde reglerne på området. Spørgsmålet er imidlertid omstridt, og der verserer således aktuelt en sag, hvor Kommissionen har indklaget Danmark for traktatbrud

ved ikke at acceptere markedsføring af produkter tilsat vitaminer og mineraler, som lovligt kan markedsføres i øvrige medlemsstater. Den danske regering har afvist Kommissionens synspunkt, og det må således forudses, at der vil falde en dom i sagen, medmindre spørgsmålet om berigelse inden da løses ved udformning af fællesskabsbestemmelser på området. Sagen ved domstolen er i en tidlig fase, og det må forventes, at der under alle omstændigheder går mere end et år før domstolen afsiger en eventuel kendelse i sagen.

Kommissionens hvidbog om fødevarerlovgivning.

Kommissionens program for udviklingen af reglerne for det indre marked for fødevarer fremstår af Hvidbog om Fødevarerlovgivning fra 1999. I Hvidbogen gennemgår Kommissionen område for område hvilke initiativer, der efter dens opfattelse er nødvendige for at sikre et frit marked for fødevarer under opretholdelse af den nødvendige forbrugerbeskyttelse. Hvidbogen indeholder således mere end 80 initiativer, som Kommissionen finder bør gennemføres. Et af disse mange områder er berigelse. Det er således Kommissionens plan, ifølge hvidbogen, at fremlægge et forslag til direktiv om tilsætning af vitaminer og mineraler i fødevarer. Den danske regering har generelt forholdt sig meget positivt til Kommissionens initiativforslag i hvidbogen, men netop vedrørende forslaget om berigelse har man taget afstand fra planerne med henvisning til, at kostmønstret i Europa er så forskelligt, at det anses for vanskeligt at lave fælles regler, som samtidig sikrer det nødvendige beskyttelsesniveau i det enkelte land.

Udkast til forslag om direktiv om berigelse.

I overensstemmelse med hvidbogens planer har Kommissionen udarbejdet et udkast til direktiv på området. Dette udkast blev drøftet i en ekspertgruppe i september 2000, og siden har Kommissionen ikke givet medlemsstaterne nye meddelelser om forslaget.

Knud Østergaard understregede forslagets status, det vil sige, at der ikke er tale om et formelt fremsat forslag fra Kommissionen, og man må således fastholde, at der kan ske væsentlige ændringer inden forslaget fremlægges. På den baggrund kan man alene forholde sig til forslaget i overordnede vendinger. Forslaget vedrører regler om frivillig tilsætning af næringsstoffer til fødevarer og visse bestemmelser om mærkning af sådanne produkter. Der opstilles således kriterier for, hvornår det er tilladt at berige fødevarer. Som forslaget foreligger, fremstår en række uafklarede spørgsmål, men den generelle vurdering er, at det vil indebære en væsentlig liberalisering i sammenligning med nugældende danske regler. Det store spørgsmål vedrørende berigelse af fødevarer er, hvorvidt det skal gøres efter et princip om øvre sikkerhedsgrænser eller om et ernæringsmæssigt behov. Ved øvre sikkerhedsgrænser forstås et princip, hvorefter vitaminer og mineraler må tilsættes op til det niveau, som anses for at være det maksimale indtag for de enkelte stoffer, der kan accepteres uden sundhedsmæssige risici. Princippet om ernæringsmæssige behov siger, at man kun må tilsætte vitaminer og mineraler, såfremt der er et ernæringsmæssigt behov,

uafhængig af, hvorvidt en sikkerhedsmæssig vurdering for et enkelt stof kunne berettige en væsentlig højere tilsætning af stoffet.

Vurderet på denne dimension er det opfattelsen, at Kommissionens forslag primært bygger på princippet om øvre sikkerhedsgrænser, men en række detaljer i forslaget gør afgrænsningen upræcis. En mere præcis vurdering forudsætter således, at vi får Kommissionens endelige forslag, og at der bliver lejlighed til afklarende drøftelser. Vedrørende det valgte princip om øvre sikkerhedsgrænser stillede Knud Østergaard spørgsmål ved holdbarheden i denne fremgangsmåde. Det forekommer således forbundet med betydelige vanskeligheder at lave et system, som kan regulere, hvilke fødevarer et bestemt vitamin må bruges til, uden at det samlede indtag overstiger en eventuel sikkerhedsgrænse. Et spørgsmål er, om man således skal – og kan – udarbejde en art positivliste for anvendelse af disse stoffer i fødevarer.

Som forslaget foreligger, er der ingen tvivl om, at det vil indebære ændringer af nugældende dansk lovgivning.

Med hensyn til markedsmæssige konsekvenser, er det vurderingen, at en ændring efter den fremlagte model vil indebære en øget markedsføring af berigede fødevarer i Danmark. Der er således ingen tvivl om, at visse kategorier af levnedsmidler vil blive søgt markedsført med henvisning til tilsætning af vitaminer og mineraler, som giver et indtryk af sundere fødevarer.

Fastlæggelse af grænseværdier.

Procedurerne for fastlæggelse af eventuelle grænseværdier blev kort gennemgået. Aktuelt er EU's videnskabelige komité for levnedsmidler i gang med en vurdering, stof for stof, af vitaminer og mineraler med henblik på at etablere de såkaldte øvre sikkerhedsgrænser. En færdiggørelse af dette arbejde vil være en forudsætning for, at Kommissionens forslag kan gennemføres og blive operativt.

Det blev tilføjet, at sådanne opgaver i fremtiden må forventes koblet til den kommende europæiske fødevarerautoritet, som skal etableres i henhold til et forordningsforslag, som aktuelt behandles i Ministerrådet. Denne autoritet vil – kort fortalt – udgøre et stort og stærkt sekretariat for de videnskabelige komiteer, som skal opretholdes, også i fremtiden. For så vidt angår det faglige indhold af de videnskabelige udmeldinger forudses således ingen principielle ændringer.

Den internationale udvikling.

Afslutningsvis bemærkede Knud Østergaard, at spørgsmålet om berigelse også er på dagsordenen i Codex Alimentarius. Som nævnt ovenstående bygger de danske regler på netop principper fra denne organisation. Nogle lande har fremført i Codex Alimentarius, at reglerne bør ændres med henblik på en mere liberal tilgang til berigelse. Det må imidlertid konstateres, at der er betydelig modstand mod sådanne ændringer, og det er således ikke vurderingen, at der vil ske ændringer, i det mindste ikke i overskuelige fremtid.

Ernæringstilstanden i Danmark og EU

Arne Astrup, professor, overlæge, dr.med. Forskningsinstitut for Human Ernæring, LMC, KVL.

Er der behov for madberigelse ?

Spørgsmålet afføder en række overvejelser i relation til befolkningernes sundhedstilstand, fødevarerindtagelse, dækning af anbefalede indtag og principper for at optimere en kost i sygdomsforebyggelse øjemed. Gennemgående er underernæring et aftagende problem, medens overernæring, og i et vist omfang fejlnæring, er store og voksende problemer i EU. Der er i en række lande påvist næringsstofmangler såsom jod, vitamin C, vitamin D hos ældre og tilslørede, jern hos fertile kvinder, folat hos fertile med graviditetsønske etc., men bortset herfra anses kosten for at tilføre tilstrækkelige mængder af alle næringsstoffer til at forebygge mangeltilstande og sygdomme.

Ofte fremføres argumenter for berigelse og kosttilskud på baggrund af, at den teknologiske udvikling i fødevarerdyrkning og –produktion har drænet vore levnedsmidler for næringsstoffer. Dette er imidlertid et udokumenteret postulat, der ikke støttes af overvågningssystemerne, og det må formodes at være myter, der fortrinsvis er skabt af kosttilskudsindustrien i salgsfremmende øjemed. Mangel i befolkningerne på Q₁₀, vitamin C og E, selen, magnesium, og krom fremføres ofte som videnskabelige facts, og i samme åndedrag markedsføres kosttilskud, som kan supplere kosten med disse næringsstoffer. Den videnskabelige dokumentation for mangeltilstande er imidlertid ikke tilstede, ligesom der ikke er belæg for gavnlige effekter, hvorimod der er mistanke om en række skadevirkninger ved at indtage høje doser af isolerede næringsstoffer. Alvorlige skadevirkninger er således fundet efter indtagelse af kosttilskud indeholdende beta-karoten, vitamin E, samt en række sporstoffer.

Konkrete næringsstofmangler løses mest effektivt og sikkert ved at ændre kostsammensætningen i en rationel retning, hvis dette er muligt. Fertile kvinder med jernmangel bør spise mere magert svine-, okse-, kalve-, og lammekød, samt vildt. De ældre og tilslørede bør spise flere fede fisk, eksponeres mere for dagslys og bevæge sig mere. At anvende kosten til at korrigere næringsstofmangler har en række indlysende fordele, idet de korrigerende råd samtidig indebærer andre sundhedsmæssige fordele. Fede fisk tilfører også protein til de ældre, n-3 fedtsyrer med hjertebeskyttende virkning etc.

Er kostændring ikke gennemførlig eller utilstrækkelig, er en daglig vitamin-mineral-tablet vel den mest enkle løsning for alle. Den koster omkring 50 øre og indeholder stort set alle de mikronæringsstoffer, der er behov for. For gravide er der særlige krav til høje indtag af folat og jern, som ikke kan tilgodeses med kosten, og her er der udviklet særlige, skræddersyede vitamin-mineral-præparater.

Hvor er det så, at der er behov for berigelse? Vi har jodberigelse af salt, hvilket har fundet sted efter nøje overvejelse m.h.p. forebyggelse af skjoldbruskkirtellidelser. Hvilke andre behov er der?

Fordele ved berigelse

I ovenstående har jeg kort resumeret det traditionelle syn på kosttilskud og berigelse. En svaghed ved denne strategi er, at alle mennesker ikke spiser vitaminpiller, og at mange undersøgelser dokumenterer, at kun en mindre andel af de risikogrupper, som har særlige behov (børn, kvinder med graviditetsønske, gravide, ammende, ældre osv.), faktisk tager de tilskud, det anbefales. Man kunne så intensivere strategier for at rette op på det – hvilket i øvrigt ville være et godt initiativ! Men berigelse af fødevarer med de kritiske næringsstoffer er et alternativ, og jeg synes ikke, at man skal være afvisende overfor muligheden. Men man bør holde sig til streng videnskabelig dokumentation for effekt og sikkerhed, ellers eksperimenterer vi med befolkningens helbred.

Berigelse af brød og cerealier med folinsyre kunne bidrage til at forebygge en række medfødte misdannelser, og det er vanskeligt at få øje på ulemper herved. I USA er dette gennemført, og man mener allerede nu at kunne se en gunstig effekt, ligesom det er muligt, at berigelsen vil have andre gunstige virkninger, såsom færre depressioner og kognitive problemer hos ældre. Folinsyre er relativt ugiftigt og menes ikke at indebære væsentlige risici for bivirkninger og overdosering. Spørgsmålet er, om det er de rette personer, der vil opnå et øget indtag?

Berigelse med vitamin D (f.eks. mælk) har ligeledes været på tale, men Fødevarerdirektoratet har vurderet sagen og konkluderet, at det ikke er indiceret for nuværende, men at kosttilskud til de sårbare grupper er en mere rationel forebyggelse.

Ulemper ved berigelse

Gennemgående er den største risiko ved berigelse vores fundamentale uvidenhed om effekt, sikkerhed og optimal dosering af næringsstoffer hos forskellige mennesker. Man bør ikke foretage berigelse med bestemte næringsstoffer eller anvende kosttilskud til raske personer, uden at solidt videnskabeligt grundlag kan retfærdiggøre det. Et sådant er ikke tilstede for langt de fleste næringsstoffer.

Overdosering, ubalance og interaktion

For eksempel er det først efter gennemførelsen af mega-trials på 20.000-50.000 mennesker, at det blev påvist, at høje doser beta-karoten kunne føre til lungekræft samt en række andre sygdomme, og at vitamin E kan føre til blødninger, herunder alvorlige hjerneblødninger. I England førte påvisning af 204 tilfælde af overdosering med vitamin D (hypercalcæmi) til berigelsesophør.

Interaktioner mellem forskellige næringsstoffer kan føre til ubalancer og negative helbredsvirkninger. For eksempel kan jerntilskud hæmme optagelsen af zink, og mangan og kobber kan også hæmme zinkoptagelsen. Folinsyre kan maskere manglen på B-vitamin. Men herudover er der også eksempler på en række næringsstoffer, hvor der ikke er belæg for, at det skulle indebære nogen risiko ved berigelse. Men denne mangel på belæg skyldes fortrinsvis en fundamental mangel på store videnskabelige undersøgelser, hvor effekt og sikkerhed er blevet belyst.

Der er talrige potentielle negative konsekvenser af berigelse af fødevarer. I visse EU-lande (ex. Spanien) kan der allerede i dag købes bolsjer beriget med vitamin C, og fænomenet giver anledning til en del overvejelser. Umiddelbart er der næppe nogen risiko for vitamin C overdosering, men tilsætningen kan bidrage til at legitimere et større indtag af slik, som dermed vil resultere i det modsatte af hensigten: En fortyndet næringsstoffæthed og større indtag af tomme kalorier.

EU direktivet: Forsigtighedsprincip eller uvidenhedsprincip?

Direktivudkastet er vanskeligt at gennemskue konsekvenserne af, idet det endnu ikke er fastlagt hvilke øvre grænser, der fastlægges for et sikkert, ufarligt indtag. Er det forsigtighedsprincippet, der vil blive anvendt? Det vil være godt for forbrugerne og folkesundheden. Eller er det uvidenhedsprincippet (høje grænser begrundet i, at der ikke er undersøgelser, der tyder på, at det er skadeligt)? Det vil være godt for industrien.

Det forekommer at være en meget vanskelig, nærmest umulig opgave at regulere berigelse af fødevarer således, at forbrugerne ikke uforvaret kan komme til at indtage høje doser af enkelte næringsstoffer. Det er min opfattelse, at hvis f.eks. en lang række fødevarer, drikkevarer og slik kan beriges med vitaminer og mineraler, så vil det være umuligt at sikre, at visse grupper i befolkningen ikke kommer op på skadelige indtag af bestemte næringsstoffer. Forholdet er uløseligt, medmindre Den Videnskabelige Levnedsmiddelkomité i EU beslutter sig for at skærpe direktivet i retning af den nuværende danske praksis.

Konklusion

Berigelse af fødevarer bør holdes åben som en mulighed for at forbedre befolkningsgrupperes sundhed og forebygge sygdomme. Berigelsen skal imidlertid ikke finde sted i flæng, motiveret ved at gøre markedsføring af dårlige, næringsstoffattige levnedsmidler nemmere. Det er påkrævet, at der foreligger en meget tung videnskabelig dokumentation for såvel effekt som sikkerhed, og mangelen på sådan en viden er fortsat udtalt, men desværre ikke erkendt af fortalene. Sporene fra de store lodtrækningsstudier med beta-karoten og vitamin E skræmmer. Før disse studier blev gennemført, blev begge stoffer anset for at være harmløse og ugiftige. Det bør derfor være op til nationale myndigheder at træffe beslutning om berigelse.

Beriget mad – fordele og risici

Albert Flynn, Division of Nutritional Sciences, Department of Food Science, Food Technology and Nutrition, University College, Cork, Irland.

Indledning

Dette oplæg fokuserer på fødevarereproducenters frivillige tilsætning af vitaminer og mineraler til fødevarer (frivillig berigelse), som er noget helt andet end den obligatoriske tilsætning af vitaminer og mineraler til fødevarer, der kan finde sted ud fra særlige EU- eller nationale regler (obligatorisk berigelse).

Fabrikanters frivillige berigelse finder sted af adskillige grunde, som for eksempel:

1. erstatning – tilsætning af næringsstoffer til en fødevarer, som er gået tabt i løbet af en forsvarlig fremstilling, eller i løbet af almindelige opbevarings- og behandlingsforløb.
2. for at sikre ækvivalent ernæringsmæssigt indhold i erstatningsfødevarer.
3. berigelse – tilsætning af et eller flere næringsstoffer til en fødevarer, uanset om varen normalt indeholder disse, for at tage hensyn til
 - bevist mangel på et eller flere næringsstoffer i befolkningen eller i særlige befolkningsgrupper
 - mulig manglende indtagelse af næringsstoffer, grundet ændrede spisevaner
 - nyere, anerkendt videnskabelig viden om hvilken rolle mikronæringsstoffer spiller for sundheden (fx folinsyres evne til at forebygge neuralrørsdefekter i fosterudviklingen)

Frivillig berigelse reguleres af forskellige nationale regler. Blandt EU-landene fører Irland og Storbritannien for øjeblikket hvad nogle vil anse for en 'liberal' politik - tilsætning af næringsstoffer til fødevarer er tilladt, under forudsætning af at denne tilsætning ikke gør madvaren sundhedsfarlig samt at varen er korrekt mærket. Til dato lader disse landes erfaringer til at være overvejende positive, og vidner om ernæringsmæssige fordele, uden forøgede risici for forbrugerne, og en ansvarlig tilgang fra fødevarereproducenternes side. Som sådan kan disse erfaringer være et fingerpeg om mulige udviklinger i andre europæiske lande, hvis frivillig berigelse skulle blive harmoniseret i EU.

Er der et behov for (frivillig) berigelse af mad?

Det er muligt at få alle de vitaminer og mineraler i de mængder, der er blevet videnskabeligt påvist som nødvendige for normal udvikling og et sundt helbred, ved at spise en varieret og tilstrækkelig kost. Og mens det lader til at flertallet af befolkningen i Europa indtager tilstrækkelige mængder for de fleste vitaminer og mineralers vedkommende, er der dog også tegn på at dette ikke gælder for alle vitaminer og mineraler i alle befolkningsgrupper i EU.

Videnskabelige undersøgelser i forskellige EU-lande har vist utilstrækkelig indtagelse eller ringe ernæringsmæssig status for et antal vitaminer og mineraler, inklusive:

D-vitamin – børn, teenagere, ældre

E-vitamin – børn

K-vitamin – ældre

B6-vitamin B6 – ældre

B12-vitamin – ældre, vegetarer

B2-vitamin – ældre

Folat – kvinder i den fødedygtige alder, ældre

C-vitamin – ældre

Kalk – kvinder i alle aldre

Jern – børn, kvinder i den fødedygtige alder

Zink – børn

Jod – alle aldre

Ud over indtagelse af en varieret og tilstrækkelig kost er berigelse (obligatorisk og frivillig) og brug af kosttilskud midler, der kan hjælpe med til at opnå et tilstrækkeligt ernæringsmæssigt niveau i de forskellige befolkningsgrupper. I praksis vil en kombination af disse fremgangsmåder have størst chance for at lykkes, idet begge har begrænsninger. Kosttilskud kan være et vigtigt bidrag til et enkelt individs ernæringstilstand, men er generelt ikke et effektivt middel på befolkningsplan, idet kostrådene ikke efterleves. Obligatorisk berigelse har vist sig effektivt som behandling af specifikke ernæringsproblemer i store befolkningsgrupper på en målrettet måde, fx tilsætning af jod til salt for jodmangel. Det er dog en mindre vellykket fremgangsmåde når der er forskellige mangler på næringsstoffer i kosten fordelt over flere undergrupper i befolkningen. Derudover kan det også begrænse forbrugernes valgmuligheder. Dette er et vigtigt aspekt, siden obligatorisk berigelse til fordel for en befolkningsgruppe kan indebære reelle (men forsvarlige i forhold til den generelle folkesundhed) sundhedsrisici for andre befolkningsgrupper. Der er tradition for forbrugermodstand til obligatorisk berigelse, og fx er forbrugernes manglende valgmuligheder blevet nævnt i den debat der bølger i Storbritannien for øjeblikket om et forslag om obligatorisk berigelse af mel med folinsyre til forebyggelse af neuralrørsdefekter.

På den anden side bidrager frivillig berigelse til forbrugernes valgmuligheder og der er tegn på at det giver ernæringsmæssigt gode resultater. Fødevarer som er blevet frivilligt beriget med vitaminer og mineraler indeholder ernæringsmæssigt signifikante mængder af disse næringsstoffer, og det er blevet vist at de bidrager positivt til det generelle indtag af næringsstoffer samt afhjælper kostens mangler hvad angår en række næringsstoffer.

Selvom frivillig berigelse kan anses for at være et offentligt indgreb for folkesundheden, er det ikke en målrettet indblanding, og de forventede fordele er

mindre klart defineret end for obligatorisk berigelse. Fødevarereproducenter kan tilsætte fødevarerne næringsstoffer efter regler der skal sikre at produkterne er ufarlige, forbrugernes helbred beskyttes, (og, for nogles vedkommende, forbedres) samt at forbrugerne bliver ordentligt vejledt. I denne situation har fødevarereproducenterne en vigtig rolle at spille med hensyn til at forbedre folkesundheden under kontrol af tilsynsførende instanser.

Hvad er de ernæringsmæssige risici (og fordele) ved frivillig berigelse?

Der er potentielle risici forbundet med frivillig berigelse af fødevarer med vitaminer og mineraler. Disse risici kan dog styres effektivt af tilsynsførende instanser og fødevarereproducenterne, således at forbrugernes sundhed bliver beskyttet. Det bør også anerkendes at der er potentielle fordele.

Den primære risiko ved frivillig berigelse er muligheden for overdreven indtagelse af vitaminer og mineraler. Man ved at visse vitaminer og mineraler kan skade helbredet hvis de indtages i overdrevne mængder. Dette nødvendiggør fastsættelse af ufarlige maksimalværdier for tilsætning til fødevarer for at sikre at den normale brug af disse produkter, i overensstemmelse med producentens instruktioner og i sammenhæng med en varieret kost, er ufarlige for forbrugeren.

Ufarlige maksimalværdier for tilsætning til fødevarer skal fastsættes under hensyntagen til det højeste tålelige indtag (*the tolerable upper intake level*, forkortes UL). UL er det maksimale niveau for jævnlig daglig indtagelse af et næringsstof (fra alle kilder) der ikke menes at frembyde nogen risiko for uønskede indvirkninger på den menneskelige sundhedstilstand. UL-værdier sættes på et niveau der ikke frembyder nogen nævneværdig risiko for de mest følsomme medlemmer af den almindelige befolkning. Den Videnskabelige Levnedsmiddelkomité under EU er for øjeblikket i gang med at fastlægge UL for vitaminer og mineraler med anvendelse af videnskabelig risikovurdering.

For at sikre forbrugernes sundhed bør maksimalværdierne for tilsætning af vitaminer og mineraler til fødevarer fastsættes på et niveau så indtagelsen af disse ikke overskrider UL. Den videnskabelige fremgangsmåde til fastsættelsen af sådanne værdier er blevet skildret i to nye rapporter, en fra et ekspertpanel nedsat af ILSI Europe og en anden fra AFSSA (den franske levnedsmiddelstyrelse), som konkluderer at et stort udvalg af vitaminer og mineraler uden risiko kan tilsættes fødevarer, i et ernæringsmæssigt vigtigt omfang i forhold til de nuværende europæiske kostvaner.

Frivillig berigelse lader ikke til at bidrage til overdrevent indtag af vitaminer og mineraler i EU. For eksempel viste en undersøgelse i Irland for nylig af et repræsentativt udsnit af voksne mellem 18-64 år (*the North/South Ireland Food Consumption Survey*) at, for de fleste vitaminer og mineralers vedkommende, oversteg indtagelsen fra alle kilder (fødevarer, inklusive berigede fødevarer og

tilskud) ikke UL. En mindre del af befolkningen havde indtag der lå over UL for jern (3.5% af kvinderne, især pga. brug af tilskud) og forstadie-A-vitamin (2% af mænd og kvinder). Hvis man fraregnede frivillig berigelse blev disse befolkningsgrupper ikke påvirket.

Undersøgelsen viste også at andelen af frivilligt berigede fødevarer i kosten er lille. Det gennemsnitlige daglige indtag af kalorier fra berigede fødevarer var ca. 3%, hvilket ligger langt under det teoretiske maksimum (sat til ca. 50%) hvis alle fødevarer der potentielt kan beriges blev beriget. Af de 2914 fødevarer der ifølge undersøgelsen blev indtaget, bliver 77 (2.5%) for øjeblikket frivilligt beriget med et eller flere næringsstoffer, især spiseklare morgenmadsprodukter, drikkevarer og mælk.

Omkostningerne samt teknologiske begrænsninger for tilsætning af næringsstoffer begrænser både antallet og mængden af mikronæringsstoffer der tilsættes en fødevarer, såvel som andelen af fødevarer der bliver beriget. Den relativt lille forekomst af berigelse af mad i europæiske lande hvor frivillig tilsætning af næringsstoffer for øjeblikket er tilladt, kan nok delvist tilskrives sådanne begrænsninger.

Nogle har udtrykt bekymring for at berigelse kunne have en uønsket virkning på udvalget af fødevarer samt kostbalancen, fx ved forvirrende kostråd til forbrugerne, eller ved at påvirke forbrugerne til at spise berigede fødevarer på bekostning af andre (mere nærende) fødevarer. Det begrænsede materiale der er tilgængeligt på området bekræfter dog ikke dette, og antyder at det modsatte kan være tilfældet. Fx viser den tidligere nævnte irske kostundersøgelse at, i sammenligning med forbrugere der ikke indtog berigede fødevarer, havde forbrugere der indtog disse højere indtag af kulhydrater (som % af samlet kalorieindtag), kostfibre, mange mikronæringsstoffer [vitaminerne B1, B2, B6, B12, og C, niacin, folat, kalk, magnesium, jern og zink] og lavere indtag af fedt (som % af samlet kalorieindtag). Med øget indtag af berigede fødevarer fulgte der:

- reduceret anslået forekomst af ernæringsmæssig mangel på vitaminerne B2, folat, C-vitamin, kalk, jern, zink hos kvinder og på vitaminerne B2, C-vitamin og zink hos mænd.
- reduceret indtag af fedt (som % af samlet kalorieindtag) og øget indtag af kulhydrater.
- forbedret efterlevelse af kostrådene hvad angår indtag af fedt, kulhydrater, fibre, og frugt og grøntsager.

Disse resultater tyder på at indtag af berigede fødevarer er forbundet med en forbedret ernæringsmæssig tilstand i befolkningsgrupperne samt bedre efterlevelse at tidens kostråd om sundere spisevaner. Studier af forbrugere (børn og voksne) af berigede morgenmadsprodukter i udvalgte lande (bl.a. Irland, Storbritannien, Frankrig og Spanien) støtter denne konklusion.

Hvad er de ernæringsmæssige risici ved en restriktiv berigelsespolitik?

Som tidligere skitseret har frivillig berigelse af fødevarer med vitaminer og mineraler vist sig at have betydelige ernæringsmæssige fordele, i form af øget indtag og reduktion i forekomsten af ernæringsmæssige mangler på en række næringsstoffer i forskellige befolkningsgrupper. Frivillig berigelse tilbyder endnu en værdifuld valgmulighed i kosten, og uden den kan opnåelse af en ernæringsmæssigt tilfredsstillende tilstand blive mere problematisk for et betragteligt antal forbrugere i EU.

Hvilke ernæringsmæssige principper skal ligge til grund for en politik på området for frivillig berigelse?

De primære principper til grund for en sådan politik er:

- Mængden af vitaminer og mineraler der tilsættes fødevarer bør ikke være så stor at forbrugerne udsættes for forhøjet risiko for overdrevent indtag ved disse produkters almindelige brug, i overensstemmelse med producentens instruktioner, og i sammenhæng med en varieret kost.
- Vitaminer og mineraler bør tilsættes i ernæringsmæssigt signifikante mængder og i en form der let optages og anvendes i kroppen.
- Ernæringsmæssige indholdsdeklarationer og påstande bør give præcise og nyttige oplysninger således at forbrugerne ikke vildledes.

Alle disse principper kan uden videre indarbejdes i lovgivningen og implementeres effektivt. Det anerkendes at implementering af en sådan politik vil kræve tilsynsførende instanser der kan påtage sig kontrollen med fx mængden af næringsstoffer der tilsættes fødevarer, ernæringsmæssige indholdsdeklarationer og påstande, samt indtag af vitaminer og mineraler fra berigede fødevarer i de forskellige befolkningsgrupper. Det ville også kræve at almen kostrådgivning til offentligheden tilpasses disse yderligere nyttige kilder til bestemte vitaminer og mineraler og til at videregive oplysninger om hvilken rolle berigede fødevarer spiller i en varieret kost.

Konklusioner

Frivillig berigelse af fødevarer med vitaminer og mineraler har vist sig at have betydelige ernæringsmæssige fordele og tilbyder endnu en værdifuld valgmulighed i kosten, og uden den kan opnåelse af en ernæringsmæssigt tilfredsstillende tilstand blive mere problematisk for et betragteligt antal forbrugere i EU. Erfaringer fra flere EU-lande viser at en sådan politik kan implementeres uden nævneværdig sundhedsrisiko og at den i vidt omfang accepteres af forbrugerne.

Oversættelse fra engelsk ved Lotte Follin

Beriget mad – Mulighed eller trussel? Ernæring eller politik?

Abstract: Markedet og fødevarerindustrien – Tage Affertsholt, 3A Business Consulting.

Indledningsvis vil indlægget på et mere overordnet plan diskutere beriget mad i relation til andre fødevarer, herunder funktionelle fødevarer, kosttilskud m.v. samt præcisere de regulatoriske forhold, der er gældende for disse fødevarer.

EU Kommissionens udkast til direktiv om tilsætning af næringsstoffer skal ses som et element i EU's ernæringspolitik som beskrevet i EU Kommissionens White Paper on Safety. Dette initiativ er således et af flere initiativer.

Tidligere sidste år fremsatte EU Kommissionen forslag til harmonisering af reglerne for kosttilskud og senest har Kommissionen udarbejdet et arbejdsrapport vedrørende ernæringsmæssige og funktionelle anprisninger. Efterfølgende vil Kommissionen tage spørgsmålet om egentlige sundhedsanprisninger af fødevarer op.

Baggrunden for disse tiltag skal søges både i ernæringspolitiske og handelspolitiske forhold. Dels viser undersøgelser indenfor EU, at dele af EU's befolkning ikke har et *tilstrækkeligt* og i endnu mindre grad et *optimalt* indtag af næringsstoffer og dels udgør området kosttilskud og berigede fødevarer et væsentligt problem i relation til funktionen af det indre marked.

I relation til spørgsmålet om berigelse af fødevarer har EU Kommissionen i lighed med EU's generelle politik vedrørende fødevarer og ernæring valgt at tage udgangspunkt i princippet om food safety, altså fødevarer sikkerhed. Direktivforslaget har indbygget en positivliste for hvilke næringsstoffer, der kan tilsættes og vil angive sikre maksimumsgrænser for disse næringsstoffer efter en nøje risikovurdering af EU's videnskabelige komité for fødevarer.

Sikkerhedsprincippet er fundamentalt og samtidig formentlig det eneste, der på dette område vil kunne sikre funktionen af det indre marked. Det fremsatte forslag vil naturligvis være til fordel for fødevarerindustrien på den måde, at industrien kan producere det samme produkt til alle markeder, samt fremme industriens satsning på ernæring og innovation af sundere fødevarer. Forslaget indebærer også, at forbrugerne frit vil kunne vælge mellem berigede og ikke berigede fødevarer.

Muligheden for en positiv samfundsøkonomisk effekt foreligger også. En højere grad af eksempelvis berigelse af flere fødevarer med calcium og D-vitamin, vil formentlig kunne medføre en reduktion i det danske samfunds udgifter på i alt ca. 5 mia. kr. årligt som følge af osteoporose.

I Danmark kan forbrugerne i forvejen købe vitaminer og mineraler i form af kosttilskud og forbrugerne kan således indtage præcis de mængder, som ønskes. Dette forhold har ikke medført problemer for den danske befolkning og der er derfor heller ingen grund til at tro, at berigelse af fødevarer i henhold til EU Kommissionens forslag indebærer nogen risiko for sundheden, snarere tværtimod. Fordelen ved berigelse af fødevarer med næringsstoffer som til eksempel salt med jod er, at det gavner befolkningen som helhed inklusive svage grupper, medens kosttilskud naturligvis kun er til gavn for de grupper, som aktivt køber disse. Erfaringen har vist, at de i forvejen mest sunde også er de største forbrugere af kosttilskud.

Spørgsmålet om der er risici forbundet med berigelse af fødevarer og et frit marked for kosttilskud er også blevet undersøgt. I England, hvor der i mange år har været tradition for en liberal berigelsespolitik, er der således ikke fundet nogen sikkerhedsmæssige problemer.

Indlægget vil endvidere fokusere på forbrugernes ændrede livsstil, holdninger til berigelse og præferencer med hensyn til fødevarer. Indlægget vil også kort præsentere facts og udviklingstrends omkring markedet for berigede fødevarer.

Kommissionen har med sit forslag taget udgangspunkt i forbrugernes sikkerhed og frie valg og har ønsket at gøre op med nationale myndigheders og embedsmænds styring af dette område.

EU Kommissionen ønsker med andre ord farvel til formynderi og velkommen til den informerede forbrugers frie valg. Derfor spørgsmålet, om denne debat ikke i for mange år har været præget for meget af politik og for lidt af ernæring?

Berigede fødevarer

Af bromatolog Gitte Gross, Forbrugerrådet

Som reglerne er i dag i Danmark, må tilsætning af næringsstoffer (vitaminer og mineraler) til fødevarer, dvs. berigelser, kun ske med myndighedernes godkendelse. Man skelner mellem berigelser der erstatter nogle af de næringsstoffer, der bl.a. går tabt i forarbejdningsprocessen og ”de egentlige berigelser”, hvor næringsstoffer tilsættes produkter i større mængder end oprindeligt forekommende eller til fødevarer, hvor de ikke hører hjemme naturligt. I forhold til ”de egentlige berigelser” er det et meget begrænset udvalg af fødevarer, der må beriges - i Danmark. Det er netop gjort obligatorisk at berige salt med jod, og myndighederne undersøger og overvejer om det samme skal gøres gældende med bl.a. selen og D-vitamin.

De danske regler for berigelser, der bygger på de retningslinier, der er beskrevet af Codex Alimentarius¹ (1) og som Forbrugerrådet støtter, indebærer:

- at berigelser kun bør finde sted, hvis der er bevist et reelt behov for tilsætningen i store dele af befolkningen,
- at tilsætningerne ikke gør skade på de mennesker, der allerede får tilstrækkeligt af vitaminet eller mineralet og,
- at de berigede fødevarer rent faktisk spises af mennesker, der har behov for dem.

Forslag om nye regler fra EU

Men reglerne om berigelse er meget forskellige i de enkelte lande i EU.

Derfor har Kommissionen i juli 2000 fremsat et – foreløbigt - forslag om berigelse af fødevarer i EU (2). Det er et forslag, der, *hvis* det vedtages, tillader at berige stort set alle typer af fødevarer med et meget stort udvalg af vitaminer og mineraler.

Ud fra et forbrugersynspunkt er der tale om et meget liberalt forslag, der hovedsageligt varetager fødevarereproducenternes interesser frem for forbrugernes, i og med forslaget primært er begrundet i et behov for regler, der kan skabe rum for fødevarernes fri bevægelighed i EU. Forbrugerorganisationerne i Europa ser EU's forslag som resultatet af et massivt pres fra fødevarereindustrien i Europa, der ønsker en åbning i forhold til funktionelle fødevarer, som vurderes at have et stort økonomisk vækstpotentiale i Europa. Forbrugernes skræk for sygdomme og interesse for sundhed opnået gennem nemme løsninger, har hidtil gjort helsekostmarkedet til et særdeles lukrativt marked. Så lukrativt, at fødevarereproducenterne nu også ser deres mulighed for at få en del af kagen med de funktionelle fødevarer. Funktionelle fødevarer har gennem en årrække været markedsført i udlandet, specielt i Japan med

¹ Codex Alimentarius er et internationalt organ grundlagt af FAO/WHO, som udarbejder retningslinier for standarder for handel og mærkning af fødevarer. Standarderne er afgørende ved handelsmæssige tvister i WTO. Der er ikke krav om, at de skal indføres i nationalstaterne lovgivning, men de har stor indflydelse på mange landes nationale fødevarerlovgivning.

stor økonomisk succes, og i følge fødevarerindustrien er de funktionelle fødevarer fødevarerbranchens svar på helsekostprodukterne.

I de forskellige EU-lande udmøntes reglerne for berigelse meget forskelligt: England har formentlig den mest liberale berigelseslovgivning, der er på niveau med det foreliggende direktivforslag, mens Danmark er blandt de mest restriktive på området. Holdningerne blandt forbrugerorganisationer til berigelse er heller ikke entydig. Specielt de engelske forbrugerorganisationer ønsker således en fælles EU-lovgivning til at stramme reglerne for berigelse i England, for herigennem at få løst nogle af de problemer, deres liberale lovgivning har afstedkommet. De danske forbrugerorganisationer ser derimod en lempelse af den nuværende danske lovgivning som et klart tilbageskridt. Selv om forbrugerorganisationerne i EU således et stykke af vejen ikke har ens holdninger til dette spørgsmål, er vi ikke uenige om, at de tilfældige berigelser, som direktivet lægger op har en lang række negative konsekvenser af sundheds- og vildledningsmæssig karakter:

Konsekvenser af tilfældige berigelser

Forskellige befolkningsgrupper i EU har forskellige kostvaner og et forskelligt indtag af næringsstoffer - og dermed et forskelligt behov for supplerende næringsstoffer. En tilfældig berigelse af tilfældige fødevarer vil i heldigste fald kunne løse nogle enkelte gruppers behov for ekstra næringsstoffer - mens de for flertallet af befolkningen vil kunne give problemer i form af et for højt indtag af vitaminer og mineraler samt en manglende gennemskuelighed af produkterne og kostsammensætningen. Det er derfor vigtigt, at berigelser ses i lyset af de enkelte landes kostvaner og fødevarerudbud, og at fælles regler respekterer dette forhold.

I Danmark viser kostundersøgelser (3), at danskerne med undtagelse af nogle få grupper får dækket deres behov for næringsstoffer. De "nationale" sundhedsmæssige problemer vi har skyldes primært, at danskerne generelt spiser for meget fedt og for lidt fisk, frugt og grønt. Berigelser løser ikke disse problemer. Tværtimod viser en undersøgelse "Hvordan tilsatte næringsstoffer kan underminere god ernæring" fra England, at de produkter der især beriges, har et højt indhold af fedt, salt og sukker (4). Et forhold der må antages at blive det samme i Danmark og dermed forstærke de eksisterende kostrelaterede problemer.

I dag ved man, at det er sundt at spise en fedtfattig kost rig på frugt, grøntsager, brød og fisk. Men man ved ikke så meget om, hvilken rolle de enkelte stoffer i kosten spiller, hvordan de spiller sammen og hvordan de opfører sig, når de hentes ud fra deres naturlige omgivelser og så at sige "plantes" i nye fødevarer eller indtages som tilskud i større mængder. Et godt eksempel herpå er antioxidanten beta-karoten (forstadiet til A-vitamin). Her viste det sig, at den kræftforebyggende effekt man havde tillagt stoffet ved nærmere eftertanke ikke holdt stik. Tværtimod øgede beta-karoten kræfttrisikoen for storrygere, når de indtog stoffet som tilskud. Allerede i dag er der befolkningsgrupper, der indtager meget store mængder vitaminer og mineraler

i form af kosttilskud, i den tro at det har en gavnlig sundhedsmæssig effekt. Både denne gruppe, men også mange andre - bl.a. børnefamilier - kunne tænkes at være i særlig risiko for "at falde" for berigede (og funktionelle) fødevarer i den tro at de er særlig sunde og dermed opnå et yderligere merindtag. Men vitaminer og mineraler er biologisk aktive næringsstoffer, der dels kan være giftige i større mængder, dels påvirker hinandens fysiologiske balancer. Et eksempel herpå kan hentes i Finland. Her er markedet for bl.a. de calciumberigede produkter vokset, og det har ført til et for stort indtag af calcium i en del af den finske befolkning. Et højt calciumindtag øger risikoen for nyreproblemer, eksempelvis nyresten, ligesom der er mistanke om, at for store mængder calcium hæmmer optagelsen af jern.

Et andet aspekt er det forhold, at den generelle ernæringsoplysning - og budskaberne om at spise sundt og varieret - nemt risikerer at drukne i konkurrencen med den massive markedsføring disse fødevarer må forventes at få. At der med andre ord fokuseres for meget på enkeltprodukter frem for kosten som helhed. Den enkelte forbruger har ingen specifik viden om, hvilke og hvor mange næringsstoffer han eller hun har brug for. Men det er for så vidt heller ikke nødvendigt i dag, hvis man spiser almindelige fødevarer og følger kostrådene for sammensætning af kosten. Herved sikres, at man ikke får for mange eller få næringsstoffer. Selv om den tilsatte mængde næringsstoffer evt. deklarerer, vil det alligevel være svært for forbrugeren at gennemskue den samlede mængde af næringsstoffer i et beriget produkt og fordelingen af dem i den samlede kost.

For diætister og kostvejledere bliver kostvejledningen kaotisk, og kosttabeller mister deres værdi, når der findes f.eks. rugbrød, der er beriget med D-vitamin, calcium eller jern. Ligesom den hidtidige mulighed for at identificere risikogrupper på baggrund af overvågning af næringsstoffer koblet med landsdækkende kostundersøgelser, vil blive meget besværliggjort og eventuelt bortfalde, hvis sammensætningen af vores fødevarer ændres radikalt. Et forhold der vil forringe beskyttelsesniveauet.

Kommissionen er i nogen grad opmærksom på disse forhold men finder, at de kan løses ved at fastsætte nogle "maksimum sikkerhedsniveauer" for tilsætninger til fødevarer, der indtages ved et normalt forbrug. Men hvad der er et normalt forbrug afhænger jo af de enkelte befolkningsgruppers kostvaner og spisemønstre og disse niveauer vil derfor blot skabe en falsk sikkerhed.

Kommissionen forholder sig tilsyneladende heller ikke til den sundhedsmæssige betydning det har, at den enkelte forbruger får svært ved at gennemskue, hvad der er lødige fødevarer og hvad der er junkfood tilsat vitaminer og mineraler.

Aktuelle temaer i debatten

I debatten om berigelser støder man ofte på argumentet, at forbrugerne har krav på frit at kunne vælge mellem berigede og ikke berigede produkter. Men forudsætningen for et frit valg er, at der er tale om et *oplyst* valg – at man som forbruger

ved, hvad man vælger imellem. Men der er ikke tale om et oplyst valg, hvis man som forbruger reelt ikke ved hvad man mangler af næringsstoffer og derfor ikke ved, hvornår man har et for stort indtag af vitaminer og mineraler, og hvad de sundhedsmæssige konsekvenserne heraf i givet fald er. Der er heller ikke tale om et oplyst valg, hvis forbrugerne forledes til at tro, at et produkt er sundt, blot fordi det er tilsat vitaminer og mineraler.

Et andet argument der er brugt flittigt til fordel for berigelser er, at enkelte befolkningsgrupper har forskellige mangeltilstande og derfor bør kunne købe beriget mad på linie med kosttilskud. Det kunne være calciumberigede produkter til mennesker der lider af knogleskørhed, folinsyreberigede produkter til kvinder der planlægger graviditet eller jernberiget mad til unge kvinder med jernmangel. Men – folk ved jo ikke nødvendigvis hvem der er målgruppe, lige så lidt som man kan forhindre, at mennesker der ikke er målgruppe, bruger produkterne og risikerer et overindtag.

Det er Forbrugerrådets opfattelse, at forebyggelse og behandling af specifikke ernæringsrelaterede problemer bør løses ved målrettede kampagner, og at målgrupperne – efter en behørig lægefaglig vurdering af problemet - får hjælp til at løse problemet af professionelle behandlere og kostvejledere. Det er naivt at tro, at denne type problemer kan løses ved køledisken!

Referencer:

- (1) General Principles for the addition of essential nutrients to foods, CAC/GL 09-1987.
- (2) Preliminary Draft Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council - on the approximation of the laws of the Member States relating to the addition of nutrients to foods, juli 2000.
- (3) Danskernes kostvaner 1995, Levnedsmiddelstyrelsen, maj 1996.
- (4) Fortification examined – how added nutrients can undermine good nutrition, af The Food Commission (UK), oktober 1999.

Baggrundsgruppe

Baggrundsgruppen til Teknologirådets projekt om Beriget mad består af:

Erling Jelsøe: cand.polyt. i kemi og lektor ved RUC, tek-sam.

Jørgen Højmark Jensen: Regionschef for Levnedsmiddelkontrollen i København.

Bente Koch: civ.ing. i Fødevarerdirektoratet.

Baggrundsgruppens funktion har været at vejlede Teknologirådet under planlægningen af konferencen.

Projektleder i Teknologirådet er Ida-Elisabeth Andersen. Mette Bom er informationsprojektleder og Bjørn Bedsted projektmedarbejder. Marian Schrøder er projektsekretær.

Spørgepanel til konferencen

Birgit Brunsted, Dagens Medicin.

Karen Hjulmand, DR P1.

Thomas Hundsbæk, Politiken.

Program

Torsdag den 13. September 2001, kl. 9-15.30 i Landstingssalen, Christiansborg

9.00 - 9.05 Velkomst

v/ Sekretariatschef for Teknologirådet, Lars Klüver.

9.05 - 9.15 Indledning om berigelse før og nu

v/ ordstyrer **Jørgen Højmark Jensen**, Regionschef for Levnedsmiddelkontrollen i København.

9.15 - 9.40 Erfaringer med ernæringsberigelse

Hvad er beriget mad?

Hvilke produkter vil fødevarerindustrien tilbyde nu og i fremtiden?

Tim Lobstein, The Food Commission, London om erfaringer fra udviklingen i England.

Spørgsmål fra et panel af udvalgte journalister med særlig interesse for Ernæring.

9.40 - 10.05 Regler og berigelsespolitik

Hvad er indholdet af det forventede EU-direktiv om beriget mad?

Hvorfor ønskes sådan et direktiv?

Hvilke konsekvenser vil direktivet få for dansk fødevarerpolitik?

Knud Østergård, Chef for Internationalt Sekretariat, Fødevarerdirektoratet.

Spørgsmål fra panelet.

10.05 - 10.35 Kaffepause

10.35 - 11.25 Ernæringstilstanden i Danmark og EU

Er der behov for madberigelse?

Hvilke ernæringsmæssige risici er der ved en liberaliseret berigelsespolitik?

Hvilke ernæringsmæssige risici er der ved en restriktiv berigelsespolitik?

Arne Astrup, Professor dr. med. ved Forskningsinstitut for Human Ernæring, Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole, København.

Albert Flynn, Professor of Nutrition ved University College of Cork, Irland og medlem af Den Videnskabelige Levnedsmiddelkomité.

Spørgsmål fra panelet.

11.25 - 11.50 Markedet og fødevarerindustrien

Hvilke interesser har industrien i en mere liberal berigelsespolitik?
Hvad er markedets nuværende størrelse og potentiale i Danmark og Europa?

Tage Affertsholt, 3A Business Consulting.
Spørgsmål fra panelet.

11.50 - 12.50 Frokost

12.50 - 13.40 Forbrugerspørgsmål

Hvilke konsekvenser vil en liberalisering af madberigelse få for danske forbrugere?
Er en forøgelse af forbrugernes valgmuligheder ønskværdig?

Gitte Gross, cand. bron., Forbrugerrådet.
Spørgsmål fra panelet.

13.40 - 14.00 Kaffepause

14.00 - 15.30 Afsluttende debat

Hvilke fordele og ulemper er der ved berigelse?
Hvilke argumenter og hensyn vejer tungest?
Hvordan kan man gøre danske argumenter gældende i international sammenhæng?

Spørgsmål fra salen og afsluttende debat.

15.30 Afslutning

v/ ordstyrer **Jørgen Højmark Jensen**, Regionschef for
Levnedsmiddelkontrollen i København.

Deltagerliste

Aileen Robertson
Aksel Ljungkvist
Allan Høxbroe
Ammi Stein Pedersen
Anette Hansen
Ann Bardram
Anne Filskov
Anne Marie Øhlers
Anne-Laure Gassin
Anne-Marie Mortensen
Anne-Mette Møllegaard
Annette Jarlskov
Annette Johansen
Aukje Olsen

Barbara R. Høegh
Benedicte Lange
Bente Gaunt
Bente Koch
Bente Rodholm
Bente Wantzin
Bernadette Luscombe-Thomsen
Bettina Pedersen
Birgitte Akerø
Bjørn Bedsted
Bo Bjørn Madsen
Bodil Damgård

Carina Jensen
Carsten Elert
Cecile Knai
Cham Zisco
Charlotte Velin
Christer Nilsson
Christian Mølgaard
Christina Flänsgård
Christina Hansen
Christine Brol
Christine Pii Hansen
Claus Christiansen

Dorte Kofoed
Dorthe Geertsen
Dorthe Pedersen
Dorthea Jessen

Egon Skjærbæk
Elizabeth Lüders
Else Molander
Else Nørgaard
Else Aagaard
Erik Lundgaard
Erling Christensen
Erling Jelsø

WHO

DR, Radioavisen
Forbrugergruppen VEST
Palsgaard Industri A/S

Embedslægeinstitutionen for Århus Amt

CIAA
Arla Foods I & M

BASF Danmark A/S
Familie og Samfund

Ankerhus Seminarium
Ferrosan A/S
Grønne Fag
Fødevarerdirektoratet
Nutricia A/S
Fødevareministeriet
Den Canadiske Ambassade
Novozymes A/S

Teknologirådet

Mejeriforeningen

Rynkeby Foods A/S
NNF
WHO
Ankerhus Seminarium
Berlingske Tidende
Sveriges Landbruksuniversitet
Forskningsinstitut for Human Ernæring, KVL
Nordisk Kellogs

Fødevarerdirektoratet
Lett & Co., Advokatfirma
Danisco Biotechnology

B.T. De Berlingske Dagblade AS
Ankerhus Seminarium
Dansk Industri
Vordingborg aktive Fritidsskole

GCI Mannov
Fødevareministeriet
Dansk Familielandbrug

Toms Fabrikker A/S
Medlem af Folketinget (S)
RUC Tek/Sam

Finn Bro-Rasmussen	DTU
Finn Holm	Fødevarergruppen
Frantz Landberg	Givaudan Danmark
Frederik Madsen	Margarine Industri Foreningen
Fritz Sørensen	Multi Food
Fritze Lundstrøm	Grønne Familier
Gitte Sørensen	Suhrs Seminarium
Grethe Andersen	Danske Slagterier
Grethe Gjedde-Simonsen	
Grethe Viborg	
Gudrun Lau Bjerno	BioInfo, Danmarks Veterinær og Jordbrugsbibliotek
Gunnar Gissel Nielsen	Forskningscenter Risø
Gurli Vangso	
Gyda Kongsted	Medlem af Folketinget (V)
Hanne Hauerslev	Hjerteforeningen
Hanne Poulsen	
Hanne Thuesen	
Hans Bødker Sørensen	
Hans Kloster	Junibevægelsen
Hasse Kristensen	Den amerikanske Ambassade - Landbrugsafdelingen
Hasse Vinter	Feilberg Business Consulting
Heddie Mejborn	Veterinær- og Fødevaredirektoratet
Heidi Holt Larsen	Akzo Nobel Salt A/S
Helen Nielsen	Co-Ro FOOD A/S
Helge Andreassen	Børsen
Helge Paulin	Pharma Nord
Helle Burchardt Boyd	Dansk Toksikologi Center
Helle Bøgh	Folketinget
Helle Hornemann	Tholstrup Cheese A/S
Henny Brix	
Henrik G. Jensen	Fødevaredirektoratet
Henrik Jansdorf	Danisco Ingredients
Henrik Jensen	Ingeniøren
Ida-Elisabeth Andersen	Teknologirådet
Ilse Madsen	
Inga Axelsens	
Inga Galamba	Fødevaredirektoratet
Inge Hald	Dansk Handelsblad
Ingrid Salomonsson	Danisco Sugar
Irene Kastrup Pedersen	
Irene von Eggens	Grønt Forum
Jakob Poulsen	
Jakob Vedelsby	Journalist
Jan Lundquist	Roche A/S
Jeanette Staffeldt	Forbundet af Offentligt Ansatte
Jeanette Saaby	Dairy Fruit A/S
Jens Peter Graverholt	Maritex A/S
Jens Skytte Sørensen	BASF Health & Nutrition A/S
Jens Steffensen	Kristeligt Folkeparti - Miljøudvalget, Haderslev
Jeppe Juul	Danmarks Aktive Forbrugere
Jette Røndbjerg	FDB
Joakim Haraldsted	
Julie Christensen	Ankerhus Seminarium
Julie Lilholm	International Nutrition Co. Ltd. A/S

Jørgen Pedersen	Kohberg Brød A/S
Karen Barden	Lolland-Falsters Familiebrug
Karen Christensen	PARAMEDICAL A/S
Karen Jespersen	Dansk Varefakta Nævn
Karen Strandesen	Grønne Familier i Værløse
Karen Søndergaard	
Karin Dubin	
Karl Johan Mikkelsen	DR P1 - Indblik
Karl Kaaek	Danmarks Jordbrugsforskning
Karna Jensen	
Kathe Bruun Jensen	Vandspejlet
Ken Jensen	
Kim Kristensen	
Kirsten Ljungkvist	
Kirstine L. Jensen	Ankerhus Seminarium
Kristine H. Madsen	Ankerhus Seminarium
Laila Lundby	Mejeriforeningen
Lars Bo Jørgensen	Danisco Sugar
Lars Klüver	Teknologirådet
Lars O. Dragsted	Institute of Food Safety & Toxicology
Lars Zøfting-Larsen	Danisco A/S
Lene Anger	
Lene Toft Madsen	Forskningsinstitut for Human Ernæring, KVL
Linda Jensen	Danske Slagterier
Line Sørensen	Ankerhus Seminarium
Lisa Jensen	Arla Foods A/S
Lisbeth Andersen	Dairy Fruit A/S
Lisbeth Arboe Jakobsen	Landbrugsrådet
Lisbeth Pedersen	Forskningsinstitut for Human Ernæring, KVL
Lone Brock	Frit Oplysningsforbund
Lone Iven	Nestle Danmark A/S
Lone Pallesen	Chr. Hansen A/S
Lone Rossen	Bioteknologisk Institut
Lotte Poulsen	Ankerhus Seminarium
Mads Elf	
Magdalena Marczak	MM Institut
Malene Schack Hansen	
Marian Schrøder	Teknologirådet
Marie Preisler	Ritzau
Martin Mejlhede Jensen	Madogsundhed.dk
Merete Myrup Christensen	Arla Foods A/S
Mette Christiansen	Fødevareregion Nordøst Sjælland
Mette Peetz-Schou	Nordisk Kellogs
Mette Rasmussen	Den Grønne Fond
Mette Rebien	Dansk Droge
Mette Wibe	Foss Electric A/S
Michael G. Madsen	Andelsbladet
Michael Møller	Den almindelige danske lægeforening
Michael Strube	Fødevareregion Nordøst Sjælland
Michael Aagaard	Tulip International
Morten Andreassen	Teknologirådet
Morten Zahle	Jyllands-Posten

Niels Adamsen
Niels Eriksen
Niels Feilberg
Nini Bonfils Nehm

Sjællandske Familiebrug
Folkebevægelsen mod EU
Feilberg Business Consulting

Ole Jensen
Ole Ladefoged
Ole Lauritzen
Ole Linnet Juul
Orla Zink

Maxipharma A/S
Institute of Food Safety & Toxicology
Eurogran A/S
Dansk Industri
Dansk Catering Center

Per Emil Hjortenberg
Per Hjortenberg
Per Wagn-Hansen
Pernille N. Philipsen
Peter Birgens
Peter Ostfeldt Madsen
Peter Qvortrup Geisling
Peter Topp
Pia Agerbo
Pia Heünicke
Poul Henrik Hedeboe

Embedslæginstitutionen
Ankerhus Seminarium
GCI Mannov
Skare Meat Packers K/S
Danmarks Radio, TV-Fakta - Lægens Bord
P. Brøste A/S
Roche A/S
Kohberg Brød A/S
Svanholm Gods

Randi Pedersen
Regitze Siggaard
Rut Jørgensen

Fødevareregion København
Sundhedsstyrelsen

Sally Charnley
Sheela Pohani
Signe Hillgaard
Sigrid Hermansen
Silke Lorenzen
Simon Larsen
Sofie Krogh Andersen
Steen Kledal
Susan Hansen
Susan Rønholt Hansen
Susanne Bruun Thomsen
Susanne Bügel
Susanne Elbrønd
Susanne Tøttenborg
Susanne Vang
Susie Stærk Ekstrand
Sussi Jeppesen
Sven Fechner
Sven Aamodt
Svend Moesgaard
Søren Davidsen
Søren Kjeldsen-Kragh

WHO

Grønt Forum
Ankerhus Seminarium
Familie og Samfund
Teknologirådet
Noah

Danmarks Aktive Forbrugere
Mejeriforeningen
Levnedsmiddelbladet
Forskningsinstitut for Human Ernæring, KVL
Arla Foods A/S
Forbrugerinformation
Kattinge Værk
Lett & Co., Advokatfirma
Foss Electric A/S
Nærings- og Nydelsesmiddelarbejderforbundet
BASF Danmark A/S
Pharma Nord
P. Brøste A/S
KVL, Økonomisk Institut

Tajana Cupina
Tina Lindeløv
Tine Eiby
Torben Jønsson
Tove Dam
Trine Louise Mortensen

Ankerhus Seminarium
Schulstad Brød A/S
Weekendavisen
Innovative Ingrediens
FDB

Ulla J. Brendstrup
Ulla Søby Jensen

Pharma-Vinci A/S

Verner Varlund
Vibeke Helles
Vibeke Kaas

Ankerhus Seminarium
Ugebladet SØNDAG
Dansk Varefakta Nævn

I spørgepanelet:

Birgit Brunsted
Karen Hjulmand
Thomas Hundsbæk

Dagens Medicin
Danmarks Radio – P1
Politiken

Bruxelles, den 6.7.2000
SANCO.02-BM/cv

Foreløbigt udkast til forslag til

EUROPA-PARLAMENTETS OG RÅDETS DIREKTIV

om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivninger om tilsætning af næringsstoffer til fødevarer

EUROPA-PARLAMENTET OG RÅDET FOR DEN EUROPÆISKE UNION HAR –
under henvisning til traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab, særlig artikel 95,
under henvisning til forslag fra Kommissionen²,
under henvisning til udtalelse fra Det Økonomiske og Sociale Udvalg³,
i henhold til fremgangsmåden i traktatens artikel 251, og
ud fra følgende betragtninger:

1. Fødevarereproducenter kan tilsætte næringsstoffer, f.eks. vitaminer og mineraler, til fødevarer enten frivilligt, eller fordi det er obligatorisk i henhold til specifikke fællesskabsbestemmelser eller i visse tilfælde nationale bestemmelser. Dette direktiv vedrører ikke eksisterende særlige fællesskabsbestemmelser om tilsætning af næringsstoffer til specifikke produkter eller grupper af produkter.
2. I nogle medlemsstater er det obligatorisk at tilsætte visse vitaminer og mineraler til bestemte sædvanlige fødevarer ud fra nogle folkesundhedsbetragtninger; det drejer sig f.eks. om tilsætning af A- og D-vitaminer til margarine og tilsætning af jod til salt. Sådanne folkesundhedsbetragtninger kan være relevante på nationalt eller regionalt plan og taler ikke i sig selv for, at der skulle være et harmoniseret krav om, at de pågældende næringsstoffer skulle tilsættes i hele Fællesskabet.
3. De nationale regler i medlemsstaterne for frivillig tilsætning af næringsstoffer til fødevarer er forskellige og kan hindre den frie bevægelighed for disse produkter, skabe ulige konkurrencevilkår og således direkte påvirke det indre markedes funktion. Det er derfor nødvendigt at vedtage fællesskabsregler herom.

² EFT

³ EFT

4. Der er forskellige årsager til, at producenterne frivilligt tilsætter næringsstoffer til fødevarer, f.eks. restitution af næringsværdier, der er gået tabt i fremstillingen af fødevarerne, sikring af, at produkter, som erstatter sædvanlige fødevarer i kosten, har tilsvarende næringsværdi, og berigelse af fødevarer med næringsstoffer, de normalt ikke indeholder, eller som de normalt har et lavere indhold af.
5. En passende og varieret kost skulle under normale omstændigheder give alle nødvendige næringsstoffer for en normal udvikling og bevarelse af et sundt helbred i de mængder, som er fastsat og anbefalet i almindeligt anerkendte videnskabelige data. Imidlertid viser undersøgelser, at denne ideelle situation ikke gælder for alle næringsstoffer og alle befolkningsgrupper i Fællesskabet. Fødevarer med tilsatte næringsstoffer bidrager med en ikke ubetydelig andel af næringsstofferne, og man kan således mene, at de bidrager positivt til den samlede næringsstofftilførsel.
6. På internationalt plan vedtog Codex Alimentarius i 1987 almindelige principper for tilsætning af essentielle næringsstoffer til fødevarer. Der bør tages hensyn til definitionerne heri af "restitution", "ernæringsmæssig ækvivalens" og "surrogatfødevarer". Codex Alimentarius's definition af "berigelse" tillader kun, at der tilsættes næringsstoffer til fødevarer for at forebygge eller afhjælpe en dokumenteret mangel på et eller flere næringsstoffer i befolkningen eller i bestemte befolkningsgrupper. På grundlag af befolkningens ernæringstilstand, kostvanerne og de fremherskende socioøkonomiske vilkår i Fællesskabet anses denne definition for restriktiv og forældet, og den bør udvides.
7. Der kan tilsættes en lang række næringsstoffer og andre ingredienser til fødevarer, herunder, men ikke udelukkende, vitaminer, mineraler, aminosyrer, essentielle fedtsyrer og fibre. I første omgang bør nærværende direktiv kun omfatte tilsætning af vitaminer og mineraler.
8. Som tilsætning til fødevarer bør der kun tillades vitaminer og mineraler, som normalt findes i og konsumeres som del af kosten og anses for at være essentielle næringsstoffer, selv om dette ikke betyder, at deres tilstedeværelse deri er nødvendig. Det bør undgås, at der opstår uoverensstemmelser om, hvilke essentielle næringsstoffer der er tale om. Det er derfor hensigtsmæssigt, at der fastsættes en positivliste for disse vitaminer og mineraler.
9. De kemiske stoffer, der anvendes som kilder til vitaminer og mineraler, som skal tilsættes til fødevarer, skal være sikre og biotilgængelige, dvs. foreligge i en form, som kroppen kan optage. Der bør derfor også opstilles en positivliste for disse stoffer. Positivlisten bør i det mindste omfatte de stoffer, som Den Videnskabelige Komité for Levnedsmidler har godkendt (udtalelse af 12. maj 1999) på grundlag af ovennævnte kriterier til anvendelse ved fremstilling af levnedsmidler til spædbørn og småbørn og andre levnedsmidler til særlig ernæring.

10. For at kunne følge med den videnskabelige og teknologiske udvikling er det vigtigt, at ovennævnte lister revideres, så snart det er nødvendigt. Sådanne ændringer vil indebære, at der gennemføres foranstaltninger af teknisk art, og for at forenkle og fremskynde proceduren vil det blive overdraget Kommissionen at vedtage dem
11. For vitaminer og mineralers vedkommende kan indtagelse af en for høj dosis medføre bivirkninger, og der bør derfor fastsættes sikre maksimumsgrænser for dem, når de tilsættes til fødevarer. Disse grænser skal sikre, at normal anvendelse af produkterne i henhold til producentens brugsanvisninger og som led i en varieret kost vil være ufarlig for forbrugeren.
12. Ved fastsættelsen af disse sikre maksimumsgrænser og eventuelt andre betingelser for, at de kan tilsættes til fødevarer, skal der derfor tages hensyn til de sikre maksimumsgrænser for de pågældende næringsstoffer, som er fastsat ved videnskabelig risikovurdering baseret på almindeligt anerkendte videnskabelige data og andre relevante principper og kriterier. At vedtage maksimumsgrænser og andre betingelser for anvendelsen på grundlag af de principper og kriterier, der er fastlagt i dette direktiv, er at gennemføre foranstaltninger af teknisk art, og for at forenkle og fremskynde proceduren bør det overdrages Kommissionen at vedtage dem.
13. Rådets direktiv 79/112/ØF af 18. december 1978 om tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om mærkning af og præsentationsmåder for levnedsmidler bestemt til den endelige forbruger samt om reklame for sådanne levnedsmidler⁴, senest ændret ved Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/4/EF⁵, indeholder generelle mærkningsbestemmelser og definitioner som derfor ikke behøver at blive gentaget. Nærværende direktiv kan derfor begrænses til de nødvendige tillægsbestemmelser.
14. Da fødevarer tilsat næringsstoffer er af en særlig karakter, bør kontrolorganerne have flere midler til rådighed, end hvad der normalt findes, så det bliver lettere at foretage en effektiv kontrol med produkterne.
15. Da de fornødne foranstaltninger til gennemførelse af nærværende direktiv er generelle foranstaltninger, jf. artikel 2 i Rådets afgørelse 1999/468/EF af 28. juni 1999 om fastsættelse af de nærmere vilkår for udøvelsen af de gennemførelsesbeføjelser, der tillægges Kommissionen⁶, bør de vedtages ved anvendelse af forskriftsproceduren, jf. artikel 5 i afgørelse 1999/468/EF –

UDSTEDT FØLGENDE DIREKTIV:

Artikel 1

1. Dette direktiv vedrører frivillig tilsætning af næringsstoffer til fødevarer, der er bestemt til den endelige forbruger uden yderligere tilvirkning.

⁴ EFT L 33 af 8.2.1979, s. 1.

⁵ EFT L 43 af 14.2.1997, s. 21.

⁶ EFT L 184 af 17.7.1999, s. 23.

2. Dette direktiv berører ikke:
- a) særlige fællesskabsbestemmelser om levnedsmidler til særlig ernæring
 - b) andre bindende fællesskabsbestemmelser om tilsætning af næringsstoffer til specifikke produkter.

Artikel 2

I dette direktiv forstås ved:

- a) "næringsstoffer": følgende stoffer.
 - i) vitaminer, som anført i punkt 1 i bilag I
 - ii) mineraler, som anført i punkt 2 i bilag I
- b) "restituering": tilsætning til en fødevare af næringsstof(fer), der er forsvundet som led i god fremstillingspraksis eller ved normale opbevarings- og håndteringsvilkår, i mængder, der gør, at den pågældende fødevare får samme næringsværdi, som var til stede i den spiselige del af fødevaren før tilvirkningen, opbevaringen eller håndteringen
- c) "ernæringsmæssig ækvivalens": tilsvarende næringsværdi for så vidt angår mængden af vitaminer og mineraler og deres biotilgængelighed
- d) "surrogatfødevare": fødevare, der er tilvirket, så den ligner en sædvanlig fødevare med hensyn til udseende, konsistens, smag og lugt, og som er bestemt til helt eller delvis at erstatte den fødevare, den ligner
- e) "berigelse": tilsætning af et eller flere næringsstoffer til en fødevare, også selv om næringsstoffet normalt ikke findes i den pågældende fødevare, for at tage hensyn til en eller flere af følgende faktorer:
 - en dokumenteret mangel på en eller flere næringsstoffer i befolkningen eller i særlige befolkningsgrupper
 - mulighed for mangler i tilførslen af næringsstoffer via kosten som følge af ændrede kostvaner
 - udvikling i den almindeligt anerkendte videnskabelige viden om næringsstoffers betydning for sundheden.

Artikel 3

Medlemsstaterne skal sikre, at fødevarer, til hvilke der er tilsat næringsstoffer som omhandlet i artikel 2, litra a), kun kan markedsføres i Fællesskabet, hvis de opfylder de bestemmelser, der er fastsat i dette direktiv.

Artikel 4

1. Der kan tilsættes næringsstoffer til fødevarer med henblik på
 - restitution
 - surrogatfødevarers ernæringsmæssige ækvivalens
 - berigelse
2. Som tilsætning til fødevarer må kun anvendes de vitaminer og mineraler, der er anført i bilag 1, og de vitaminformuleringer og mineralske stoffer, der er anført i bilag II.
3. Renhedskriterierne for de vitaminformuleringer og mineralske stoffer, der er nævnt i stk. 2, fastsættes efter proceduren i artikel 10.
4. Ændringer af de lister, der omhandles i stk. 1, fastsættes efter proceduren i artikel 10.

Artikel 5

1. Der fastsættes maksimalt tilladte mængder af tilsatte vitaminer og mineraler i fødevarer, der frembydes til salg. Disse maksimale mængder fastsættes under hensyntagen til:
 - a) de sikre maksimumsgrænser for vitaminer og mineraler som fastsat ved en videnskabelig risikovurdering, baseret på almindeligt anerkendte videnskabelige data
 - b) tilførslen af vitaminer og mineraler fra andre kilder i kosten
 - c) referencetilførslen af vitaminer og mineraler for befolkningen, når denne ligger tæt på de sikre maksimumsgrænser
 - d) i tilfælde af at referencetilførslen af vitaminer og mineraler for befolkningen ligger tæt på de sikre maksimumsgrænser, kravene om tilsætning af bestemte vitaminer og mineraler til fødevarer med henblik på restitution og/eller af hensyn til surrogatfødevarers ernæringsmæssige ækvivalens
 - e) enkeltprodukters bidrag til den almene befolknings eller bestemte befolkningsgruppers almindelige kost.
2. Tilsætning af et vitamin eller et mineral til fødevarer skal medføre, at det pågældende vitamin eller mineral mindst skal forekomme i en betydelig mængde, som defineret i bilaget til direktiv 90/496/EØF om næringsdeklaration af levnedsmidler⁷.

⁷ EFT L 276 af 6.10.1990, s. 40.

3. Maksimums- og minimumsmængden af vitaminer og mineraler, som er anført i stk. 1 og 2, vedtages efter proceduren i artikel 10.

Artikel 6.

1. Det er ikke tilladt ved mærkning og præsentation af eller reklamering for fødevarer tilsat næringsstoffer at anføre eller antyde, at en adækvat og varieret kost ikke kan give tilstrækkelige mængder af næringsstoffer.
2. Mærkning og præsentation af eller reklamering for fødevarer tilsat næringsstoffer må ikke forvirre eller vildlede forbrugerne for så vidt angår fødevarernes næringsværdi, som måtte skyldes tilsætning af næringsstoffer.

Artikel 7

1. For at sikre effektiv kontrol med fødevarer tilsat næringsstoffer, når et produkt markedsføres, skal producenten eller importøren, hvis et produkt er fremstillet i et tredjeland, underrette den kompetente myndighed i de enkelte medlemsstater, hvor produktet markedsføres, ved at fremsende en model af den mærkning, der anvendes for produktet. Medlemsstaterne kan undlade at stille dette krav, hvis de over for Kommissionen kan bevise, at det er muligt at føre effektiv kontrol med de pågældende produkter på deres område uden en sådan underretning.
2. De medlemsstater, som kræver underretning ifølge stk. 1, skal i de love og administrative bestemmelser, der er nødvendige for at overholde dette direktiv, fastsætte, hvilken myndighed der er den kompetente myndighed som omhandlet i denne artikel, og anføre andre relevante oplysninger om myndigheden.

Artikel 8

1. Medlemsstaterne kan ikke forbyde eller begrænse handel med produkter tilsat næringsstoffer med henvisning til deres sammensætning, fremstillingsmåde, præsentation eller mærkning, hvis de opfylder nærværende direktiv, og i givet fald EF-retsakter, der er vedtaget til gennemførelse af nærværende direktiv.
2. Uden at EF-traktatens relevante bestemmelser, navn lig artikel 28 og 30, derved tilsidesættes, bereder stk. 1 ikke nationale bestemmelser, som er gældende, fordi der ikke er vedtaget EF-retsakter til gennemførelse af nærværende direktiv.

Artikel 9

1. Hvis en medlemsstat på grundlag af nye oplysninger eller af en ny vurdering af de foreliggende oplysninger, der foretages, efter at dette direktiv eller en af

EF-retsakterne er blevet vedtaget, har præcise grunde til at konstatere, at et produkt tilsat næringsstoffer udgør en fare for sundheden, selv om det opfylder de pågældende EF-retsakter, kan medlemsstaten midlertidigt suspendere eller begrænse anvendelsen af de pågældende bestemmelser på sit område. Den underretter straks de øvrige medlemsstater og Kommissionen herom og begrundet sin beslutning.

2. Kommissionen undersøger snarest muligt de grunde, som den pågældende medlemsstat har anført, og hører medlemsstaterne i Den Stående Levnedsmiddelkomite, hvorefter den straks afgiver udtalelse og træffer passende foranstaltninger
3. Hvis Kommissionen finder, at ændringer til dette direktiv eller til EF-retsakterne er nødvendige for at afhjælpe de vanskeligheder, der er nævnt i stk. 1, og for at beskytte sundheden, bringer den proceduren i artikel 10 i anvendelse med henblik på vedtagelse af sådanne ændringer. Den medlemsstat, som har truffet beskyttelsesforanstaltninger, kan i så fald opretholde dem, indtil ændringerne er blevet vedtaget.

Artikel 10

1. Kommissionen bistås af Den Stående Levnedsmiddelkomité, der er nedsat ved afgørelse 69/414/EØF⁸.
2. Når der henvises til nærværende stykke, finder den i artikel 5 i afgørelse 1999/468/EF omhandlede forskriftsprocedure anvendelse i overensstemmelse med samme afgørelses artikel 7, stk. 3, og artikel 8.
3. Det i artikel 5, stk. 6, i afgørelse 1999/468/EF omhandlede tidsrum er på tre måneder.

Artikel 11

Bestemmelser, der kan få virkninger for folkesundheden, træffes efter høring af Den Videnskabelige Komite for Levnedsmidler.

Artikel 12

Medlemsstaterne sætter de nødvendige love og administrative bestemmelser i kraft for at efterkomme dette direktiv senest den De underretter straks Kommissionen herom.

⁸ EFT L 291 af 19.11.1969, s. 9.

Disse love og administrative bestemmelser anvendes således, at de

a) tillader handel med produkter, der opfylder bestemmelserne i dette direktiv, pr.
.....

b) forbyder handel med produkter, der ikke opfylder bestemmelserne i dette direktiv,
pr.

Disse bestemmelser skal ved vedtagelsen indeholde en henvisning til dette direktiv
eller skal ved offentliggørelsen ledsages af en sådan henvisning. De nærmere regler
for henvisningen fastsættes af medlemsstaterne.

Artikel 13

Dette direktiv træder i kraft på tyvendedagen efter offentliggørelsen i De Europæiske
Fællesskabers Tidende.

Artikel 14

Dette direktiv er rettet til medlemsstaterne. Udfærdiget i Bruxelles, den [...].

På Europa-Parlamentets vegne

.....

Formand

På Rådets vegne

.....

Formand

BILAG 1.

Vitaminer og mineraler, der kan tilsættes til fødevarer

1. Vitaminer

Vitamin A

Vitamin D

Vitamin E

Vitamin K

Vitamin B1

Vitamin B2

Niacin

Pantothensyre

Vitamin B6

Folinsyre

Vitamin B12

Biotin

Vitamin C

2. Mineraler

Calcium

Magnesium

Jern

Kobber

Jod

Zink

Mangan

Natrium

Kalium

Selen

Chrom

Molybdæn

Fluor

Chlorid

Fosfor

ANNEX II

Vitaminformuleringer og mineralske stoffer, der kan tilsættes til fødevarer

1. Vitaminformuleringer

VITAMIN A

- retinol
- retinylacetat
- rednylpalmitat
- beta-caroten

VITAMIN D.

- cholecalciferol
- ergocalciferol

VITAMIN E

- D-alpha-tocopherol
- DL-alpha-tocopherol
- D-alpha-tocopherylacetat
- DL-alpha-tocopherylacetat
- D-alpha-tocopheryl succinatsyre

VITAMIN K

- phylloquinon (phytomenadion)

VITAMIN B1

- thiamin hydrochlorid
- thiamin mononitrat

VITAMIN B2

- riboflavin
- riboflavin-5-fosfat, natrium

NIACIN

- nikotinsyre
- nikotinamid

PANTOTHENSYRE

- D-pantothenat, calcium
- D-pantothenat, natrium
- dexpanthenol

VITAMIN B6

- pyridoxinhydrochlorid
- pyridoxin-5-fosfat

FOLINSYRE

- pteroylmonoglutamsyre

VITAMIN B12

- cyanocobalamin
- hydroxocobalamin

BILAG II (fortsat)

BIOTIN

- D-biotin

VITAMIN C

- L-ascorbinsyre
- natrium-L-ascorbat
- calcium-L-ascorbat
- kalium-L-ascorbat
- L-ascorbyl 6-palmitat

2. Mineralske stoffer

calciumcarbonat

calciumchlorid

calciumsalte af citronsyre

calciumgluconat

calciumglycerophosphat

calciumlactat

calciumsalte af orthophosphorsyre

calciumhydroxid

calciumoxid

magnesiumacetat

magnesiumcarbonat

magnesiumchlorid

magnesiumsalte af citronsyre

magnesiumgluconat magnesiumglycerophosphat

magnesiumsalte af orthophosphorsyre

magnesiumlactat

magnesiumhydroxid

magnesiumoxid

magnesiumsulfat

ferrocarbonat

ferrocitrat

ferriammoniumcitrat

ferrogluconat

ferrofumarat

natrium-ferridiphosphat

ferrolactat

ferrosulphat

ferridiphosphat (ferripyrophosphat)

ferrisaccharat

jern (carbonyl + elektrolytisk + hydrogenreduceret)

kobbercarbonat

kobbercitrat

kobbergluconat
kobbersulphat
kobber-lysin-complex
natriumjodid
natriumjodat
kaliumjodid
kaliumjodat
zinkacetat
zinkchlorid
zinkcitrat
zinkgluconat
zinklactat
zinkoxid
zinkcarbonat
zinksulphat
manganocarbonat
manganochlorid
manganocitrat
manganogluconat
manganoglycerophosphat
manganosulphat
natriumbicarbonat
natriumcarbonat
natriumchlorid
natriumcitrat
natriumgluconat
natriumlactat
natriumhydroxid
natriumsalte af orthofosforsyre
kaliumbicarbonat
kaliumcarbonat
kaliumchlorid
kaliumcitrat
kaliumgluconat
kaliumglycerophosphat
kaliumlactat
kaliumhydroxid
kaliumsalte af orthophosphorsyre
natriumselenat
natriumhydrogen selenit
natriumselenit
chrom (III) chlorid
chrom (III) sulphat
ammoniummolybdat (molybdæn VI)

natriummolybdat (molybdæn VI)
kaliumfluorid
natriumfluorid

Teknologirådets udgivelser 2000 - 2001

Alle Teknologirådets udgivelser kan læses og hentes gratis fra Rådets hjemmeside, www.tekno.dk

Rapporter

Det aldrende samfund – grund til bekymring? Resumé og redigeret udskrift af høring i Folketinget den 20. april 2001. Teknologirådets rapporter 2001/6.

Biobrændsel og transportsektoren. Resumé og redigeret udskrift af høring for Folketinget 2. maj 2001. Teknologirådets rapporter 2001/5.

Trafik og kørselsafgifter. Konsensuskonference afholdt af Teknologirådet i samarbejde med Transportrådet. Teknologirådets rapporter 2001/4.

Erfaringer fra statslige IT-projekter – hvordan gør man det bedre? Rapport og anbefalinger fra en arbejdsgruppe under Teknologirådet. Teknologirådets rapporter 2001/3.

Unge og Rusmidler. Resumé og redigeret udskrift af høring for Folketinget den 24. januar 2001. Teknologirådets rapporter 2001/2.

Kloning til behandling. Resumé og redigeret udskrift af høring for Folketinget den 22. november 2000. Teknologirådets rapporter 2001/1.

Industriens brug af kemikalier – oplæg til strategisk sporskifte i den politiske indsats. Teknologirådets rapporter 2000/10.

Overvågning. Slutdokument og ekspertindlæg fra konsensuskonferencen 17.-20. november 2000. Teknologirådet 2000/9.

Terapeutisk Kloning. Resumé og redigeret udskrift af høring i Folketinget den 22. november 2000. Teknologirådet 2000/8.

Allergi. Handlingsplan for forebyggelse af overfølsomhed og allergiske sygdomme i Danmark 2001-2005. Teknologirådets rapporter 2000/7.

Støj og teknologi. Slutdokument og ekspertindlæg fra konsensuskonferencen 12. - 15. maj 2000. Teknologirådet 2000/6.

Byøkologi. Resumé og redigeret udskrift af høring i Folketinget den 29. maj 2000. Teknologirådet 2000/5.

Kommunen på nettet. Rapport fra projektet om elektronisk selvbetjening i det offentlige oktober 1999- april 2000. Teknologirådets rapporter 2000/04.

Gensplejsede fødevarer. Udskrift af oplægsholdernes manuskripter fra konferencen om gensplejsede fødevarer på Christiansborg den. 4 april, 2000. Teknologirådet 2000/03.

Xenotransplantation. Resumé og redigeret udskrift af høring i Folketinget den 23.februar 2000. Teknologirådet 2000/02.

Fremtidens TV og Radio. Resumé og redigeret udskrift af høring i Folketinget den 1. februar 2000. Teknologirådet 2000/01.

Den digitale doktor – om IT-anvendelse i praksissektoren. Debatoplæg. Teknologirådet 2000/nov.

EUROPTA - European Participatory Technology Assessment. Participatory Methods in Technology Assessment and Technology Decision-Making. Rapport. Teknologirådet 2000.

Nyhedsbrevet fra Rådet til Tinget

- Nr.164 11/01: Beriget mad – mulighed eller trussel?
- Nr.163 10/01: Udstøder teknologien ældre?
- Nr.162 10/01: Kroppen som identifikation
- Nr.161 10/01: Open Source Software er ikke slået igennem
- Nr.160 09/01: Styr på medicinsk udstyr?
- Nr.159 09/01: Dyr biobrændsel til transport
- Nr.158 07/01: Betal med mobiltelefonen
- Nr.157 05/01: GMO-debat i krydsild
- Nr.156 05/01: Mening med road pricing?
- Nr.155 03/01: Fare for nye IT-fiaskoer
- Nr.154 03/01: Kemi: Stop fodslæberi
- Nr.153 03/01: Huse med eget elværk
- Nr.152 02/01: Behov for stamcelle-politik
- Nr.151 01/01: Vækst, Gener og Open Source
- Nr.150 12/00: Overvågning på glidebane
- Nr.149 11/00: Færre bøvser - bedre klima
- Nr.148 11/00: Det usikre kulstofkredsløb
- Nr.147 11/00: Mere frugtbar jord - mindre drivhuseffekt
- Nr.146 11/00: Huller I kyotoaftalen
- Nr.145 11/00: Kyotoaftalen vakler
- Nr.144 11/00: Kickstart til allergi-indsatsen
- Nr.143 11/00: Lette miljøgevinster overses
- Nr.142 08/00: Fire bud på IT-sikkerhed
- Nr.141 08/00: Xenotransplantation
- Nr.140 08/00: Alternativer til kloning.
- Nr.139 08/00: Usikre gevinster for net-kommuner (også oversat til engelsk)
- Nr.138 07/00: Staten bør satse på byøkologi

- Nr.137 06/00: Schh... du larmer - om Teknologirådets projekt om støj (også oversat til engelsk)
Nr.136 05/00: Gensplejsede fødevarer
Nr.135 05/00: Xenotransplantation
Nr.134 01/00: Danmark eksporterer miljøproblemer til udviklingslande

BIOSAM informerer:

- BIOSAM nr.4 01/00: Organ-grise - Risici, regler og realisering
BIOSAM nr.5 06/01: Fire års kloningsdebat

Teknologidebat

- TD 4/2001 – Bæredygtigt forbrug?
TD 3/2001 – Ernæringsberiget mad
TD 2/2001 – Fremtidens undervisning
TD 1/2001 – Digitale dialoger/ Årsberetning 2000
TD 4/2000 – Atjuu, allergien er over os
TD 3/2000 – Schhh, du larmer!
TD 2/2000 – Fremtidsbilleder/ Årsberetning 1999
TD 1/2000 – Den digitale doktor